

NAŠA VOLJA

GLASILO JUGOSLOVENSKE MLADINE

Leto IV.

Ljubljana, dne 6. junija 1939.

Štev. 16.-17

Ob koncu letnika

Ko zaključuje »Naša volja« svoj četrti letnik, se vprašujem, ali so bile moje roke dovolj močne za plug, ki mi je bil zaupan, ali je tekla brazda ravno ali je njena črta vegasta in nestalna? Vprašujem se, ali sem znal ločiti klena zrna od plev, ali sem pri setvi zamahoval dovolj na široko, ali sem pustil kak del njive neposejan? Tako se oziram po veliki njivi, ki sem jo skušal obdelovati po svojih najboljših močeh, in bi rad presodil in precenil, kakšno žetev smem pričakovati.

Zemlja, ki sem jo obdeloval je bila težka in velikokrat mi je pretila izvití plug iz rok. Velikokrat sem bil nepazljiv in sem prezrl marsikatero napako. A verjemite mi, da hote nisem nikomur in nikoli delal krivice. Zavedal sem se odgovornosti, ki jo nosim pred mladino in pred samim seboj in ta odgovornost mi je dajala moči, da sem včasih nekoliko krepkeje pritisnil plug v brazdo.

Napadali so me z najrazličnejšimi obdolžitvami in očitki, a nobeni napadi, niti s strani nasprotnikov niti od strani dela jugoslovanske mladine, niso mogli omajati mojega gledanja na svet in vere v ideale človečanstva in demokracije. Očitani so mi celo, da sem pripeljal list v politične vode. Nisem jim odgovarjal, ker so si v kratkem času odgovorili sami, ko so pokazali svoje pravo lice. Vse skozi sem se zavedal da je naš list glasilo vse jugoslovanske mladine, ne pa samo napredne ali pa samo nacionalistične.

Vesel sem, da so se tako besno zaletavali vame, ker so mi s tem nehote kazali pot, po kateri moram hoditi in ki sem si jo začrtal že v začetku svojega dela.

Tako veljaj moja prva zahvala tem poklicnim političnim trgovcem, ki bi radi svoje uvoženo pokvarjeno in izparjeno blago vnovčili pri naši mladini, ker so z vsem svojim delom pokazali, kako ne smemo delati in ker so z vsemi neuspešnimi poskusi in različnih diktatov le še bolj strnili zdravo mladino. Čas bi že bil, da uvidijo in spoznajo, da s svojim delom več škodujejo kot pa koristijo.

Zahvaljujem se tudi vsem sotrudnikom in sotrudnicam za sodelovanje in pomoč in jih prosim, da vztrajajo in podpirajo list še v naprej. Samo s složnim delom bomo list razširili in dvignili. Ne odnehajte od dela, zavedajte se, da delate za Jugoslavijo, za slovanstvo.

Zdravo!

Gaberščik Milan

Pošteno priznanje napake je začetekboljšanja.

Masaryk

Prismoda s srcem, pa brez razuma je ravno tako nesrečen, kakor prismoda brez srca.

Dostojevskij

B. Z.:

Na razpotju

Leta, ki jih preživi srednješolec v gimnaziji imajo veliko važnost za njegov nadaljni psihološki razvoj, iz katerega se potem razvija njegovo stališče do vseh vprašanj, ki ga obdajajo. V stremljenju mladine je bila od nekdanj volja razrešiti vsa ta vprašanja, kolikor je to v njenih močeh, to se pravi volja za dognanjem sveta. Različna stališča so, s katerih bodo posamezniki skušali dognati svet. To naj bo stvar duhovnega razvoja v tej ali oni smeri in plod dolgotrajnega, objektivnega proučevanja raznih miselnosti in nazorov. Pa tudi duhovom, ki se razvijejo v glavnem v isti smeri mora biti dana svoboda, ker jim bo le na ta način možno doseči visoko stopnjo svojega samostojnega razvoja in duhovnega ustvarjanja, s katere bodo potem lahko doprinesli k napredku predvsem svoje neposredne okolice, v širši soluciji pa k napredku svojega naroda, države in končno človeštva. Vsaka ovira na tej naravni poti je abnormalna in zločinska. V svojem prostem poletu duha mora torej biti posameznik prost predvsem vsakega balasta in mej, dokler bo po svobodni odločitvi pristal na oni svetovni nazor, ki mu po njegovem mnenju dal največ garancije in možnosti neuklenjenega razvoja. Razumljivo je, da bo del onih, ki iščejo svojih poti zadel pri tem na razne avtoritarne miselnosti, ki postavljajo svoje nazore na dogmatične temelje in s tega aksiomatičnega stališča ugotavljajo zadnje vzroke vsem vprašanjem, ki jih obdajajo. Pri tem udarcu duhov, se bodo vrste zamajale, mnogo jih bo iz borbe izstopilo, ker ne bodo več našli v sebi dovolj moči in osnove, da bi jo nadaljevali, od preostalih pa se jih bo mnogo podredilo avtoritarnosti (najbrž so v njej duhovno živeli že do tega trenutka) drugi pa bodo v svobodnem iskanju resnic šli naprej in se tako še cepili na razne poti, ki jih bodo vodile do tega ali onega svetovnega nazora. Ziveli bodo v njem in po večini prišli do stopnje samostojnega duhovnega ustvarjanja.

Do sem je pot zdrava in naravna. Mnogim pa ne bo dovolj ostajati le na široki bazi individualnega svetovnega nazora. Hoteli bodo svojo miselnost utesniti v ožji okvir političnega življenja in bodo s tem nujno prišli do vprašanja politične stranke. Vstopili bodo v njo ali pa jo bodo mogoče skušali ustvariti. Tudi to je zdravo. Že Sokrat je trdil, da je škodljiv državi oni, ki ni politično opredeljen. Vendar pa je abnormalen slučaj ta, da del mladine že v srednji šoli prekine pot preje opisanega psihološkega razvoja, ki je zaključen šele pozno po gimnazijskih letih in da vstopi naravnost iz duhovnega prebujenja v zadnjo fazo tega razvoja, to se pravi, da se opredeli v politično stranko ali gibanje. Pri tem ostane le na pol poti, ostali del pa v njej okrne, ker ji postavi ta korak takšne ograje, preko ka-

terih pridejo naknadno le še izredno močni duhovni. Kaj je posameznika privedlo do tega koraka je treba presojati po posameznih slučajih in se vsled njegove neprirodnosti ne da v tem postaviti neke splošne norme. Velikokrat je odločilna že tenka brošura, nalašč za to preračunana in napisana, ki s svojo novo in zvanečo vsebino navduši mladostnika, da stori to važno odločitev. Velikokrat je tovarštvo ali znanstvo, ki doprinese k temu, spoštovati je treba individualne momente, ki vplivajo nanj. Vsekakor pa mora gimnazijska mladina, ki hoče nekoč kaj pomeniti, ostati v svojem zaznavanju in dognanju sveta strankarsko nezavisna, ker bo v nasprotnem slučaju postala le številka inteligenčnega naraščaja in številka v stranki, morda njen eksponent, nikoli pa njen voditelj, da o vrednosti take mladine za človeštvo niti ne govorim. Tega, kar je s tem korakom v njej okrneno, ne bo nikoli mogla popraviti in nadomestiti, postala bo le eden izmed mnogih dijakov, ki bo ladjo rinil naprej, do krmila pa ji bo pot najbrž zaprta.

To so realni zaključki, ki nastanejo iz logičnega sklepanja in ki nam jih življenje z dnevnimi primeri potrjuje. Tem dejstvom se ne moremo izogniti in vsako zanikanje bi pomenilo opravičilo pred samim seboj. Majhen narod in majhna država potrebuje individualno-kvalitetne, močne mladine. Kdor jo hoče vstosmeriti, ji odvzeti svobodo duha, samostojnost ter jo podrediti volji nekaterih, neprecenljivo škoduje svojemu narodu in državi.

Jugoslavija je življenjska potreba Jugoslovencov, ona je nad vsem in nedotakljiva. Njej mora vse in vsakdo služiti!

Jugoslovensko Sokolstvo je na vasi in v mestu prvi vzgojitelj naroda v nacionalnem in telesnem pogledu. Ono je eden prvih činiteljev moralnega in kulturnega podviga državljanov.

Kmetijski dom je temelj narodne kulture in narodnega gospodarstva, on je izvor fizične in moralne sile naroda in države.

Vse dobite na svetu za denar in zlato, narodne svobode pa ne morete kupiti niti z denarjem niti z bogastvom, marveč samo s svežo, vročo krvjo, ki teče na bojnih poljanah.

Ena stvar pa je, za katero hrepenimo najbolj, ki je vsakomur sveta, ki jo vsi ljubimo in vsi spoštujemo, ki nam je vsem najdražja, to je naš dom.

Nikomur ne priznavajmo pravice kritiziranja in zabavljanja, dokler ni pokazal, da je zmožen ustvariti nekaj boljšega in koristnejšega.

SAN:

Prelom miselnosti

7. Vsakomur to, kar mu gre

V svojih »Ljubljanskih pismih« je Miklov prišel do zaključka, da se vse bistvo njegovega desničarskega »socializma« blesti v stavku: vsakemu to, kar mu gre. (»Naša volja« št. 6/7.) V naslednjih izvajanjih bom pokazal, da ni v tem stavku prav nobenega socialističnega duha, ampak da je bistvo zelo blizu nekemu drugemu nauku, kateremu je Miklov po pravici napovedal boj na življenje in smrt.

Veliko ljudi, in posebno še tisti, ki se jim dobro godi, si predstavljajo, da tisti, ki so delavni, pridni in štedljivi niso nikdar v stiski in da je revščina posledica lenobe, nepreračunljivosti, pijančevanja, nepoštenosti ali z dvema besedama — slabega značaja. Slej ko prej je res, da nas nekatere napake in slabosti često upropasti; toda s tem še ni rečeno, da nas nekatere druge pregrešnosti ne morejo obogatiti.

Trdi, skopi, sebični in kruti ljudje, ki so vedno pripravljani okoristiti se na račun drugega, postanejo navadno zelo bogati, če so dovolj pametni, da ne prekoračijo mej. Na drugi strani pa ostanejo ljudje, ki so odkriti, ljubeznivi in ki ne mislijo venomer le na svojo osebno srečo, ubožni, če so se kot taki rodili; nekoliko razlike se pokaže samo tedaj, če so obdarovani z nenavadnimi talenti.

Na današnjem svetu so stvari tako urejene, da se nekateri rodijo revni, nekateri bogati, torej so razdeljeni v dve skupini, še preden morejo pokazati česa so zmožni. Misel, da naš sodobni družabni sistem razdeljuje dobrine po zmogljivosti posameznika, pa čeprav ne popolnoma dosledno, si lahko mirne duše izbijemo iz glave in jo potisnemo na stran kot smešno. Vsi jasno vidimo, da je s to stvarjo precej drugače. Na eni strani je velika množica nedelavnih ljudi, ki se zelo bogati, na drugi strani pa še večja množica pridnih in požrtvovalnih delavcev, ki so navadno revni.

Do tu smo si najbrž edini. Toda kaj boste dejali, če dobrine niso tako razdeljene, da bi vsak dobil to, kar zasluži (ne prisluži!) Spremenili bi zakone, ki to dovoljujejo in poskrbeli, da v bodoče ne bi bilo več tako, to se pravi, da bi bili delavni ljudje bogati po razmerju svoje pridnosti, lenuhi pa v razmerju svojega slabega značaja. Proti temu bi pa marsikdo dvignil svoj glas in gotovo bi bilo precej pomislekov zoper ta predlog. Navajam samo en pomislek, ki pa jasno kaže, da je predlog nemogoč. Na kateri in kakšen način bi vi precenili vrednost kogar koli z denarjem? Izberite si dve človeški bitji, moškega ali ženske, in odločite koliko naj dobi vsak izmed obeh plačila z ozirom na svoje zmogljivosti. Če živite na deželi, vzemite za začetek kot primer kovača in duhovnika iz vasi ali pa perico in učiteljico. Dandanes je v večini primerov duhovnik slabše plačan kot kovač. Toda nikar se ne ozirajte na to, kar dobiva danes; vi pač želite vpostaviti nov red, kjer bo vsak dobil to, kar mu gre. Ni važno, da bi določali vsoto. Vse kar nameravamo storiti je to, da določimo razmerje med njima: ali naj dobi kovač toliko kot duhovnik? ali le polovico tega? ali koliko oz. koliko manj? Ne gre za to, da rečete: ta dobi več, ta pa manj: potrebno je, da se odločite in poveste natančno, koliko več in koliko manj v razmerju, po katerem se bo dalo računati.

Pomislite. Duhovnik je študiral v semenišču, kamor ga je poslal oče. Ali je šel prostovoljno

ali prisiljen, to naj vas ne moti. Dejstvo je, da zna brati Novi testament v latinščini; to se pravi, da lahko stori nekaj, česar kovač ne more. Na drugi strani pa zna kovač podkovati konja, a duhovnik tega nikakor ne zna. Sedaj si zastavite vprašanje: Koliko vrstic pa latinsko prečitanege brevirja velja podkovanje enega konja? To je vsekakor treba vedeti, ker sicer ne moremo izračunati razmerja, po katerem bi dobil vsak to, kar mu gre? No, mislim, da vam na to bedasto vprašanje ne bo znal nihče odgovoriti, razen Marxa seveda.

Mimogrede bodi povedano, da je Marx napisal: »Sem pri volji, delovni dan kiparja računati za dvajset dni dninarja.« Za Marxa in Engelsa najbrže zadostuje ta rešitev. Mi se pa samo vprašujemo za kakšnega kiparja gre tu? Umetnik ali mislec (čeprav Marx sam!) nima od svoje ideje cele noči, celo življenje miru in zato naj mu n. pr. za »Kapital« odmerimo dvajset in koliko dni? To je očitno tako nemogoče in nepravilno, da se o stvari ne da niti govoriti.

Toda »tournons à nos moutons«. Ko nismo mogli priti do pozitivnega zaključka, ko smo pretresali zmogljivosti duhovnika in kovača, bi lahko poskusili pri slabostih. Predstavljate si, da kovač hudo preklinja in da se pogosto napije. Vsa vas ve to. Duhovnik pa mora svoje slabosti skrivati. Vsi dobro vemo, da je duhovnik prav tako krvav pod kožo in da ima tudi svoje napake, ki jih pa vi na noben način ne morete odkriti. Denimo, da je grdega obnašanja, da je hinavec, častihlepnež in da se bolj zanima za telovadbo in posvetne reči kot za vero. Ali je radi tega enako slab kot kovač? Ali je dvakrat in četrt bolj, ali pa samo polovico? Izgleda, da so vsa vprašanja blazna. Od trenutka, ko privlečemo na površje npravne splošnosti in jih skušamo meriti z merilom nekega poklica, je za vsako zdravo osebo jasno, da ni mogoče postaviti nobene enačbe med človekovimi lastnostmi, dobrimi ali slabimi, in denarnimi vsotami, velikimi in majhnimi.

»Skandalozno je morda« piše Bernard Shaw sodobni Voltaire, »da dobi neki boksar, zato ker je udaril nekega drugega boksarja tako močno, da je padel in obležal na tleh celih deset sekund, isto plačo, kakor jo dobi nadškof v Canterburyju zato, da deset mesecev izvršuje posle primasa anglikanske cerkve. Toda tudi nihče izmed tistih, ki se dvigajo proti takemu škandalu, ne more določiti razmerja v denarju, ki naj bi vladalo med njima.«

Mi smo menda prepričani, da ne more biti nič bolj smešnega in neprimernega kakor tak način razdeljevanja dobrin, ki je tako bedast. Toda bilo bi še bolj bedasto, če bi hoteli ta sistem izboljšati na ta način, da bi določili razmerje po katerem odtehta en gram nadškofa en kilogram boksarja! Na trgu računate koliko sveč velja en kilogram masla, toda če se boste lotili pretehtavati človeške duše, bo vse, kar boste lahko odgovorili to, da boste ponovili Kristusove besede: »Vsi smo enaki pred Bogom.«

Ne ostane nam drugega, kakor da tako razdeljevanje dobrin, ki naj bi imelo za podlago stavek: Vsakomur to, kar mu gre, zazvržemo s prepričanjem, da tako razdeljevanje presega človekove moči.

Naj za konec te nekoliko šaljive razprave dodam še kratko vprašanje. Ali ne čuti Miklov, da je trditev: vsakomur to, kar mu gre, za marsikoga krivična? Vzemimo pohabljenca, bebca, človeka, ki ne more ne s telesom ne z duhom dokazati, da je nekaj vreden. Ta človek mora živeti na račun drugih človekoljubnih ljudi.

Vendar bi mu po dogmi: vsakomur to, kar mu gre, — ne pripadalo nič in bi moral tak človek poginiti od glada. Naj spomnim pri tem še Miklova, da so prav to načelo postavili pristaši ekonomskega liberalizma (Smith, Bastiat), ki so dejali, da naj si človek po svojih zmogljivosti, po tem kar mu gre, pridobi imovino. Sposobnejši naj dobijo potem takem več kot tisti, ki jim je bila narava krivična. Iz istega razloga so skrajni pristaši tega nazora odklanjali podeljevanje kakršnekoli miloščine in odločno zavračali vsako beračenje.

Po vsem tem nastaja vprašanje, če ni egida Miklovega socializma povsem enaka tisti, ki so postavili pristaši smithizma?

8. Konec demokracije?

Pred vojno je bila ločitev duhov jasno izvedena. Tej jasnosti v nazorih je ustrezala tudi politična formacija. Na eni strani majhno število resnično demokratičnih držav, njim na čelu v Evropi Francija, na drugi strani pa avtoritarne režimi. Po svetovni vojni so se demokracije številčno zelo pomnožile. Z ustanovitvijo Društva narodov se je zdelo, da je demokratični princip dokončno zmagal in da je nastopila organizacija družbenih odnosov v smislu pravega človečanstva. A ta zmaga je bila le navidezna. Pod zunanjimi oblikami je glodal v notranji demokraciji črv, ki je naposled izpodjedel ne prav globoke korenine ljudske samovlade. In danes imamo še manjše število pravih demokracij kakor pred vojno. Idejno pa se je položaj toliko poslabšal, da se smatra vsa demokratična ideologija za staro šaro, ki ne ustreza zahtevam sodobne družbene organizacije.

Spričo tega položaja se moramo vprašati, ali je demokracija res izgubila vso idejno silo, ali res spada že v preteklost in ali je Francija iz velike izvoznice naprednih političnih idej postala na mah čuvarica okostenelih tradicij, ki se bodo zrušile v prvem viharju? Ali je res demokracija samo dediščina XVIII. stoletja; produkt abstraktnega, vse izenačujočega racionalizma, ki je postavil na mesto živih ljudi in njih konkretnih odnosov neke fantome in je gradil državno stavbo na nekih utvarah po načelih enakosti in svobode? Trdijo, da je demokratska ideologija umetna in nerealna, ker nasprotuje večnim zakonom, ki že od nekdanj vladajo v zgodovini in da je sedaj nastopila doba, ko se bo človeštvo zavedlo resničnih tvornih sil, usmerilo po tem spoznanju svojo dejavnost in prešlo k povsem novim občestvenim likom. V tem novem redu naj demokracijo in soredje nadomesti avtoriteta in podredje. Ni naš namen odpirati knjigo zgodovine in v njej poiskati načel, ki so vladala v zelo davnih časih in ki so bila, če že ne ista, vsaj do potankosti podobna tem »novim občestvenim likom«.

Raje pogledimo, kaj je prav za prav demokracija? Za pravilno pojmovanje demokratizma je treba točno znati razlikovati med smislom demokratske ideje in med trenutnimi, zunanjimi, zvečine dokaj nestalnimi in pogostokrat zgrešenimi oblikami, v katerih se je skušal demokratizem udejestvovati. Ljudje, ki sovražijo demokracijo, se ji upirajo ali se proti njej bore, se morda ne zavedajo dovolj jasno, da njihov boj velja raznim pogrešnim oblikam, v katere se je v devetnajstem stoletju oblekla ali našemila demokracija v evropskih državah. Liberalizem na ekonomskem in političnem področju sta le prigodni obliki, v kateri se je praktično skušala vtelesiti in se izživljati ideja demokratično urejenega življenja.

V zmedu današnjih dni, ko se človeštvo bovi proti nekaterim najznačilnejšim lažnim vrednotam XIX. stoletja, se marsikdo obrača od demokracizma. Vendar ta trenutna nenaklonjenost

ne izpremeni dejstva, da živi človeštvo v dobi demokracije. Ko že davno ne bo več boljše viza v današnji poskusni obliki, ko ne bo več nobenih sledov o diktaturah, značilnih za današnjo Evropo, bo še vedno živela demokracija v čistem pomenu besede.

Definicija prave demokratične ideje je po španskem sociologu Ortegi y Gassetu: vzdigniti najširše ljudske plasti in jih kot odločilnega činitelja uvesti v proces izenačevanja, ki se je pričel s preporodom fevdalno urejene družbe. (Ob natančnem pogledu v notranji ustroj marsikaterih sodobnih evropskih držav, ni težko še danes izslediti značilnih potez fevdalnega sistema).

O kaki resnični krizi moderne demokratične ideje torej ne more biti govora. Težave povzročajo samo praktično uveljavljanje demokratičnih načel. Te težave pa izvirajo, kakor smo pravkar videli, pred vsem le od tod, ker demokratična ideja v svoji običajni obliki ne ustreza dovolj zamotanim problemom današnjega družbenega življenja. Zato je potrebno poiskati osnovni demokratični misli novega izraza, novo, širšo in hkrati točnejšo obliko, tako, da bo mogla zajeti vse probleme današnjega političnega, kulturnega in posebej gospodarskega in socialnega življenja. To se pravi: moderna demokracija potrebuje pač evolucije in izpopolnitve, ni pa nobenega razloga, da bi govorili o njeni krizi in propadanju.

Nekoliko težje kot z demokracijo samo na sebi je z demokratičnim parlamentarizmom, kajti prav ta moderni parlamentarizem daje možnosti režimu stranke, t. j. ne morda, da daje osebnega udejstvovanja poslancev, ampak zahteva skupen nastop stranke in skupno zagovarjanje njenih interesov.

Nesposobnost in nedelavnost, demagogija in koruptnost parlamentarnega ustroja so brez vsakega dvoma težke in hude napake. Parlamentarizem pomeni le posredno, t. zv. reprezentativno demokracijo. Prava, neposredna demokracija, kakor jo je pojmoval Rousseau, kjer ljudstvo samo neposredno odloča, ne pozna nikakega zastopstva in zato tudi nikakega parlamentarizma. Izvedba take demokracije je bila možna v nekdanjih mestnih državah, danes je, razen v nekaterih kantonih Švice, nemogoča. Prepričani smo, da se dajo tudi te napake, ki

jih ima danes pralamentarizem s smotrenostjo in lahkoto odpraviti in da ni prav nobenega povoda govoriti o krizi demokratičnega parlamentarizma, če prav je pri tem treba vselej pristaviti, da zahteva temeljite reforme.

Zanimivo je slišati nekaj misli, ki jih je iznesel veliki slovanski filozof T. G. Masaryk o vprašanju demokracije in parlamentarizma.

»Danes se povsod in v najrazličnejših stopnjah javlja nezadovoljstvo s parlamentarizmom in se govori o njegovi krizi; toda demokracija kratko in malo ne more obstojati brez izvoljenih zastopnikov in mimo njih in preko njih — čeprav so ruski boljševiski nasprotniki parlamenta in demokracije, imajo vendar le svoj parlament in parlamente, samo drugače — nedemokratično — voljene. Pravilno se bo reformiral parlament z reformo volilcev, njih politično izobrazbo in višjo nrvnostjo.«

»Demokracija je državna oblika novodobne organizacije družbe, modernega nazora na svet, modernega človeka; demokracija je posledica celotnega nazora na svet in življenje, novega nazora, novega po zrelšču, novega po metodi. Priznanje in izvajanje enakosti vseh državljanov, priznanje svobode vsem državljanom, humaniteta načela bratstva na znotraj in na ven — to je ne samo politična, pač pa tudi nrvna novost.«

»... gre za to, da imamo v etiki svoj odločilni razlog za demokratizem. Ne zahtevamo samo stvarnega presojanja, ampak tudi nrvno. Možno in opozarjamo na to, da se bo proti temu nazoru polemiziralo in da bo to polemiziranje samo — moraliziranje.«

»Demokracija temelji na individualizmu, toda individualizem ne pomeni samovolje, pač pa težnjo, da zgradimo močno individualnost, ne samo svojo lastno, marveč tudi drugih državljanov. Demokracija je samouprava in samouprava je sebeuprava — samouprava pričanja pri samem sebi.«

S tem, da sem poleg svojih misli citiral še T. G. Masaryka, sem hotel samo spomniti na globino duha tega velikega slovanskega človeka, na njegove ideje, ki so tako naše in splošno človeške, da bi bil vsak odpor in zanikovanje teh resnic — pljunek, ki bi padel nazaj na tistega ki ga je izpljunil. (Konec)

vo, vso zmedeno radi Durandovega valčka, ki ga z lahko roko igra. Poslušaj jo mlada deklica, ki je ovita v plave spuščene lase in ima prav tako nalahko v stran nagnjeno glavo. Pobček, oblečen v črn žamet z belim ovratnikom in z okroglimi lakastimi čevlji, sedi z nagnjeno glavo na preprogi in brska po albumu, ki je poln barvastih slik. Gospod — oče je, o tem ne moremo dvomiti — sedi za mizo in pazljivo prebira debelo knjigo, ki ima lep naslov: Naša vojaška slava, in ima tudi sklonjeno glavo na stran, morda radi očarljive povesti, ki jo bere, morda radi glasbe, ki jo poslušaj ali pa radi sladkega veselja, ki ga ima moški, ko čuti, da ga ljubi nežna žena in da je obdan s prikupljivimi in pametnimi otroki.

Pri teh štirih glavah, nalahko sklonjenih na stran, ugane človek, da jim je usoda nagromadila najlepše darove inteligence in čustvenosti. Ah! ta ljubki dom, kako vsi čutimo, da je tam lahko z denarjem, da je zdravje odlično, da je naslednji dan preskrbljen. Nobene sence ni na sliki, nobenega molja v zavesah, vse je v redu; svetilka ne kadi, slavček v svoji japonski kletki ni žejen in človek dobi vtis, da zunanje življenje s svojim šumom vozov, s svojim političnim prerekanjem, s svojimi anarhističnimi atentati, s sv. Gallieniji nima nobenega opravka v tem tihem in mirnem pribežališču družinskega življenja.

Takšen je bil idealen dom! Takšnega ni več! Žena je odprla vrata in okna; zunanji zrak je prišel vanj in z njim klici, ki jih gospa pri klavirju ni bila slišala, klici javnega življenja, znani, športne borbe, popotovanja, socialnih del, z eno besedo zahteve nekega sveta, ki odslej ne bi mogel pustiti, da bi šla neizrabljena mimo delavnost in nasveti žene.

Zbogom Durandov valček! Zbogom kotichek ob ognjišču, večerni mir po celodnevem zakonskem in družinskem zaposlenju. Brez ropota in šuma so izginjale druga za drugo vse tiste majhne skrbi, ki jih je skromna žena in vzorna mati imela od zore do mraka, vsa delavnost njenih prstov in boljši del razgibanega duha.

Iznajdbe strojev so olajšale njeno nalogo: nobenih metel in krtač, sode, terpentina, parketnega voska... V trenutku je prah posesan, voda v kopalnici segreta; ni treba več loščiti usnja, ne stepati preprog.

Kaj pa otroci! Sterilizirano mleko jim je ustvarilo prav tako lepo kožo in ljubko barvo kot materino; še več, bili so brez zapečka in njih noči so potekale mirno. Tudi otroci sami niso ostali dolgo časa deteta! V osmem ali devetem letu so vstopili dečki in deklice med čete skavtov in v nedeljah so hodili na izlete.

Na ta način se življenje poenostavlja: cela kopa predsodkov je izginila s celo vrsto drugega prahu v globinah sesalnika: ljudje so opustili mišljenje, ki naj bi dajalo slutiti neko čast, ki pravi, da naj žena ostane doma ter vleče iglo; ljudje so spoznali, da žena lahko mirno poseča na univerzi predavanja kakega biologista in da ima lahko svoje mišljenje o novem ministru neke koalicije.

Angel ognjišča je spoznal, da ima peruti in ker so okna in vrata bila že odprta, je odletel. Brž ko je bil zunaj, se je pomešal med življenje mož.

Ali je žena radi tega koraka padla niže? Ali je izgubila slavne lastnosti svojstvene ljubkosti, lepote, privlačnosti? Niti najmanj ne!

Ponavljali bodo, da je s tem, ker je »dezertirala« izpred ognjišča in se pomešala med znani, literaturo ali politiko, izgubila najboljšje svoje privlačnosti.

V resnici je moralo biti sila privlačno živeti na robu znanosti med teksti kuhinjskih knjig, v poznanju ubodov pri vezenju in v popolni nevednosti, kaj se godi izven domovine.

M. Bedel — D. S—ik:

Sovražnost moških

(Spomini brez zlobe)

Dovolj je, če omeniš inteligenčno stopnjo in moralno vzgojo žene, pa doživiš s strani moških celo kopo sarkazmov, včasih celo prav živahne groznje in nekaj nečastnih ugovorov, ki jih navadno ne uporabljamo.

Prav vse to mora doživeti, kajti zdi se mi, da je žena obdarovana z nekoliko bolj številnimi lastnostmi, kakor ji jih priznava splošno priznanje občestev; to trdim, to pišem; toda moški mi to zamerjajo.

Nedvomno je res in ponavljati je treba, da nima žena edine sposobnosti v tem, da pazi na lonce na štedilniku, da pometa po tleh, da krpa nogavice, da briše nosove smrkavim otrokom, da stapa perilo ob žehti: to so sami posli, v katerih se moški naravnost odlikuje, če se jih loti. Prav tako ni v neodvrgljivem redu ženske usode, da porabi svoj čas zato, da si napraši nos, da ogleduje ponarejene bisere ali pa da se bori proti starosti z vsemi vrstami masaž, pomad, dišav in barv; veliko bi se lahko napisalo o lepotičenju moških, ali za to ni tu mesta.

Toda ponavljali bodo, da je usoda žene, da je mati, da jo ta častni privilegij oddaljuje od

življenjskih bojev, od prerekanj in filozofskih špekulacij pa celo. G. Mussolini mi je svoje dni, s svojim osebnim tonom, ki pušča že nad četrtno stoletja narod brez ugovorov, to potrdil in dodal, da je v fašistični državi edina naloga žene ta, da rodi otroke in da jih prehrani z mlekom.

Odkritja prof. Warrena Lewisa iz Baltimora bi z eno potezo spravila v nič trditve g. Mussolinija. (Zal morajo biološka odkritja izpasti, ker bi se večini zdela preveč ameriško fantastična. Op. prev.)

Ustavil sem se pri teh Mussolinijevih pogledih, kajti to so misli, ki nasprotujejo ženskemu delu: s težavo so našli stalne osnove za to trditve, toda povsem ne držijo.

»Žene k ognjišču, moške k delu!«

Dobro, toda...

Ko se mi prikaže v duhu ime ognjišče, imam vselej pred seboj sliko iz konca prejšnjega stoletja. V širokem zlatem okvirju, ki je natlačen z gotskimi ali korintskimi okraski, ki se šopirijo pod lakom razpokanega emajla, ki mu nehote daje nek duh častitljivosti, vidim gospo, ki sedi pri klavirju, z nežno v stran nagnjeno gla-

Z-ič:

Narodno-obrambni tabori

V zadnji številki »Naše volje« smo ugotovili potrebo narodne koncentracije v mladini, kot eno izmed jamstev za narodno obrambno delo.

Ako pogledamo okoli sebe, opazimo nebroj vprašanj, katera bo treba rešiti, ako hočemo, da bo ostala naša vest pred zgodovino čista in ako nočemo, da nam bodo zanamci očitali, da smo zamudili potrebe svojega časa. To so predvsem narodnostni problemi, ki se v glavnem med seboj združujejo v eno samo centralno narodno obrambno vprašanje. Ti problemi so v svoji negativni funkciji našli pri nas ugodna tla, ker je bilo narodno obrambno delo dvajset let skoraj popolnoma opuščeno. Zavzeli so take oblike, da je nujno potrebno razrešiti jih in jih dovesti do take točke, kjer ne bodo več mogli škodovati mirnemu razvoju našega doma. Jasno je, da nestalni zunanjepolitični položaj in neprestana trenja med narodi, ki izključujejo vsako sigurnost, pospešujejo in jačajo slabe vplive slednjih, vendar nas to ne sme ovirati, da jih ne bi končno zajezili in ustavili. To nam bo pa mogoče le s sistematičnim narodno obrambnim delom.

Ako se vprašamo, kdo bo to delo med nami na terenu vršil, pridemo do spoznanja, da se na starejše generacije, ki so že zapustile študentovska tla, ne moremo zanesti in da nam preostanejo le še srednješolci in akademiki, ki bi lahko to delo s svojimi silami vršili. Ako pa zopet pregledamo slednje, opazimo žalostno dejstvo, da niso srednješolci, kljub temu, da imajo za to 3 mesece na razpolago, na tem polju storili skoraj ničesar in da so narodno obrambno delo na terenu vršili doslej le akademiki, pa še ti komaj v zadnjih letih, ko je dala kot prva pobudo in primer ženska sekcija bivšega J. n. a. d. »Jadrana«.

Priznavamo pri tem polno vrednost našim narodno-obrambnim organizacijam (CMD, Branibor i. dr.), ki vršijo (predvsem CMD) s svojimi podružnicami važno in nesebično delo, vendar je danes v tej obliki to premalo. Potrebno je narodno obrambno delo na terenu, to se pravi, da potrebuje naše narodno ogroženo ljudstvo pomoči narodno-obrambnih taborov, na katerih se v neposrednih stikih dvigne njegovo samozavest. Marsikdo nima niti pojma, kako ti tabori iz-

gledajo in kaj se na njih dela. Stvar je pa prav enostavna, le če se najde požrtvovalne in agilne ljudi. Praksa je pokazala, da je najprimernejše število udeležencev 6—10. Kako nar. obrambno društvo je treba vprašati za informacije, predvsem o kraju in prebivalstvu (Severna meja, Kočevska!) Nato je treba stopiti v stike s tamkajšnjo podružnico CMD, ako v izbranem kraju obstoji, ali pa se obrniti na učitelja, ki bo preskrbel stanovanje v šoli, ali pri posameznih kmečkih družinah.

Vsak večer naj se vršijo kulturni večeri s sledečim programom: pozdrav, predavanje, kino, petje. Po možnosti pa naj taborjani naštudirajo še kako lahko enodejanko, s katero naj presestetijo poslušalce. Ako kino-aparata, ki je pa skoraj neobhodno potreben, nikakor ni mogoče dobiti, naj se mesto tega prirejajo na kulturnih večerih druge zabavne točke (harmonika, zabavne zgodbe i. dr.). Važno delo na taborih pa je razdeljevanje slovenskih knjig po vseh bližnjih vaseh. V ta namen je treba prirediti veliko knjižno akcijo.

Glavno je, da prepričamo naeš narodno ogroženo prebivalstvo o moči in trdnosti naše države, ki ga bo znala v vsakem primeru ščititi. Zato je treba poleg večerov navezati še intimne stike s posameznimi družinami in izdelovati točne statistike, ki nam bodo v bodoče v veliko pomoč.

Ker je nar. obrambno delo prepuščeno privatni inicijativi, mora dati to inicijativo mladina, ker je v prvi vrsti ona zainteresirana na tem, da bo naše prebivalstvo zdravo in odporno v času, ko bo zavzela odločujoče, odgovorne položaje.

Zato pozivamo srednješolska društva, naj skušajo organizirati narodno obrambne tabore, da bodo imeli njihovi pripadniki pozneje res legitimacijo govoriti o delu za narod in da ne bo več naše ljudstvo le predmet običajnih fraz. Ako pa ta društva sama niso zmožna storiti tega dela, naj se obrnejo na ona akademska, ki so se doslej v tem že izkazala in ki jim bodo rade volje pomagala. Pa tudi uredništvo »Naše volje« bo z informacijami na razpolago.

Proč z dirndlci!

Moda je zelo velika gospa. Muhasta in željna vedno novih oblik — a kljub temu poslušna in ponižna. Pariz in London diktirata vsako leto modne novosti, katerim se svet (predvsem ženski) brezpogojno pokori. V pariških modnih salonih se tozadevni gospodje na žive in mrtve trudijo, da bi vrgli v svet čim slikovitejše novosti, ker pa so vse pametne zamislili že uporabili, pridejo v poštev le še različne budalosti. Vsako pomlad ženski svet radovedno in skoraj hrepeneče čaka modnih revij — to je neumnosti, ki jih bodo narekovali vsemogočni modni diktatorji. Na vsem svetu je tako, še prav posebno pa smo poslušne me — Slovenke! Napeto prislušujemo tajnostnim glasovom iz Londona, Pariza, Dunaja... Le zakaj je to dobro? Smo mar res tako ponižne in pohlevne lutke? Zdi se mi da ne — prav za prav pa bi o tem lažje in bolj izkušeno govorili zakonski možje — one boljše polovice, ki zaradi priznanega ženskega poguma toliko trpe! Toda dovolj o tem! Na vsak način smo Slovenke burna in energična bitja in smo »načeloma proti diktatorjem in diktaturi«, — zato tudi modnih smernic nočemo. Modo si bomo osnovali same! — Kar vidim jih, cinične nasmehe tovarišev-bralcev, morda celo nekaterih tovarišic, ki menijo, da je vse to le

širokoustenje in žensko bahaštvo. Pa ni! Ne, prav res ne! Poslušaj torej! Nekateri Voljašice so prišle na dan z mislijo, da bi se zbrale v »Modni krožek«, ki bi imel nalogo propagirati domačo — slovensko oziroma slovansko nošo. Kajti hočemo biti neodvisne — celo možje nas ne bodo strahovali, kaj šele pariški diktatorji! Nam ni treba nemških »dirndlcev« — saj imamo vendar tako lepe narodne motive. Že beseda sama je tako grozna in prepričana sem, da je marsikateri tovariš ne bo mogel brezhibno izgovoriti — namreč dekleta — to že zmoremo, saj je vendar modni izraz, ki ga kot moderne Evropejke in pa Slovenke moramo poznati, pa četudi bi si pri tem polomile jezike. Moda je hud tiran!

Kako komično-neumno se moramo pač zdeti Nemcem, ko nas gledajo, kako se našemimo s prekrasno nemško nošo, zraven pa vpijemo o ljubezni do domovine, o naši slovenski krvi, ki nam teče po žilah in o naši narodni zavesti. Krasna narodna zavest.

In človek bi se še ne čudil, ko bi ne imeli Slovenci tako lepih narodnih noš. In ali bi si ne izposojali rajše pri Hrvatih in Srbih? Pa Čehi in Bolgari, ali nimajo priznani lepih narodnih motivov? Izposodimo si vendar raje pri njih!

Toda ne! Dunajski modni diktatorji velevajo drugače! Nihče od teh nam ne priporoča slovanskih noš — jasno, imajo pač svoje namene! Toda me nismo samo ženske, me smo predvsem Slovenke in Slovanke! Naša promenada ne bo modna revija nemških in tujih noš, ampak slovanskih. Bodimo same diktatorice svoje mode in pokažimo, da smo Slovenke energične in da si ukazovati ne damo, ter da se, če je treba, požvižgamo na direktive vsega sveta. Okrasimo si obleke same, po našem narodnem in nepokvarjenem okusu: le n. pr. dolžino krila si pustimo diktirati od tam daleč!

Mi smo narod samostojnih, krepkih ljudi, ki si dajo ukazovati le od svoje domovinske ljubezni in narodne zavednosti!

— pip —

Oskar:

Poglejmo sebe

Ponosni smo, da se imenujemo nacionalna mladina. Drugi pa spet nimajo o nas niti najmanj dobrega mnenja.

Vsak dan kritiziramo svoje nasprotnike, vedno gledamo le tuje napake. Sebi bijemo samo ponosna na prsa, češ: mi smo izvoljeno ljudstvo in veliko nas je.

Ali se ne bi spogledali tudi mi sami med sabo? Ali ne bi poizkusili poiskati grehe morda le nekaterih iz naših vrst, ki pa odbijajo drugo mladino od nas kot celote?

Naj za danes mogoče pokažem na tri take rane.

Zakaj pride na primer mlad mestni gosposček, junak s promenad in s plesov, k nam? Zakaj bo tak fant naročnik »Naše volje«? — Zato ker smatra, da je nacionalizem nekaj gosposkega, sodobnega, promenadnega in plesnega. Zato, da pokaže svoje preziranje napram neotesanim in smrdljivim »paurom«. Precej je take gospode med nami, ponekod so že vzeli ves nacionalizem v zakup, in ni čudno, da ne najdemo potem zlepa v naših vrstah kakšnih okornih okovanih kmečkih škornjev ali smešnih ozkih hlač.

Druga predstava, zaradi katere pridejo mnogi nažalost k nam, je zmota, da smo pretepaška banda, ljudje, ki nosijo za junaška dela vedno pištolo v žepu, tropa, ki zna korakati in se hoče le boriti in klati.

Tega se oprimejo »junaške duše«, vagabundi, postopači, krokarji in idijoti.

Ne zanikam: borba je potrebna, pa naj si enkrat terja kri. Ne moreš priti do prepričanja zato, ker je tam borba na programu, ampak do borbe le iz in zaradi prepričanja, ki ga imaš in ga smatraš za edino pravega, resničnega.

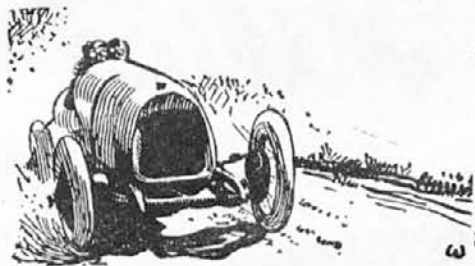
Tretje, kar mnogo ljudi vabi k nam, še več pa tudi odbije, je vera in morala.

Danes velja skoro pravilo: če nimaš nikake vere in idealov sploh, potem si nacionalist. Ali obratno: če si nacionalist, potem si avtomatično tudi brezverec in nemoralen človek.

Kako naši fantje radi pri šolskih mašah pokažejo s kralom in šundrom, da se sploh ne brigajo za vse skupaj. S kakšnim zmagoslavjem se ozirajo na svojega soseda, »neumnega klerikalca«, ki gleda v molitvenik. Morda tudi ta drugi ni ravno preveč pobožen, a ve vsaj to, da mir zahteva že olika in obzir do tretjega, ki je morda pobožen; če pa nič drugega ne, pa ni tako otročji, kakor njegov tovariš »nacionalist«, ki nevede pomaga kovati krasna obrekovanja za svoje vrste.

Prav taka naivnost ali pokvarjenost nekaterih naših se opazi pri vsakdanjem govorjenju.

Nacionalizem je ideal, kdor ni idealist, ampak ali domišljavec ali pretepač ali svinja v blatu, ne more biti naš, ker onečašča naše svetinje in celoto.

TEHNIČNI OBZORNİK

Francoski tehnični filmi v kinu Union

V petek, 26. maja, je predvajal Francoski inštitut v Ljubljani tri francoske tehnične filme. Mnogo občinstva je napolnilo ob napovedani uri dvorano. Precej je bilo tudi srednješolske mladine, ki se zanima za tehniko. Saj je bilo veliko zanimanje za to filmsko predavanje, kajti malokdaj vidimo take filme v Ljubljani. Vstopnine ni bilo. Filmi so bili zelo poučni. Bili so mojstrsko izdelani in prikazali so vso lepoto tehnike, lepoto dela... Posebej je treba pohvaliti, da v filmih ni bilo niti najmanjšega hvaljenja narodnega dela. Vse naprave so bile filmane v Franciji in gledalec si je lahko sam ustvaril sodbo. Ni bilo nikake tendence, kar mnogokrat opazimo pri nemških filmih, pa tudi če so znanstveni.

Najprej so vrteli film o gradnji cest. Prikazani so bili trije načini gradbe cestišča: tlakovanje, betoniranje in bitumeniranje. Izgradnja ceste z bitumenom v večjem obsegu je pri nas manj znana. Na ta način je zgrajenih pri nas le manjše število cest. Princip tega načina je ta, da oškropijo utrjeno cestišče z bitumenom in nanj nasujejo pesek. V Franciji opravijo to delo samo stroji. Delavci ne hodijo z brizgalno po cesti in tudi sami ne nasipajo pesek. Iz velikega kuharstva za bitumen se razliva ta snov enakomerno v tankih curkih po cestišču. Za njim vozi poseben tovorni avto, ki posipa pesek v vsej širini z bitumenom polite ceste. Za tem vozom pa še dva ali trije valjarji, ki utrde nasuti pesek. Zelo nazorno je bilo prikazano tudi betoniranje ceste z finisherjem. Na ta način je zgrajena Gorenjska cesta. Posebno pozornost je vzbudila cesta, speljana v serpentinah preko Alp, deloma v zasneženi pokrajini.

V filmu »Dolinske pregrade« je bila podana izgraditev takega tehničnega veeledela. Dovažanje materiala iz kamnoloma z žično železnico v vrtoglavni višini, delo na pregradi, vse tako poučno... Zanimiva je bila primerjava potoka, ko še ni bilo pregrade in reke, ki je nastala po zajetvi potoka z pregrado. Videli smo tudi, kako izrabljajo vodno silo v veliki hidroelektrični centrali pri pregradi.

Film »Aluminij« je bil najdaljši in tudi najzanimivejši. Najprej je bilo prikazano pridobivanje surovine za izdelavo aluminija-boksita v kamnolomu. Kako so metale eksplozije dinamita ogromne množine te rude na vse strani! Nato delo v tovarni: razne predpriprave, drobljenje, presejanje in končno elektroliza boksita, katerega so pridali še kriolit. In sedaj smo videli shemo elektrolize boksita. Ta shema je bila res mojstrsko narejena. Kaj takega se malokdaj vidi! Videli smo, kako potuje tok po elektrodi v boksit: ta razpada v kisik, ki uhaja na prosto in v aluminij, ki se nabira na dnu kadi in se po cevi odteka. Ko sem videl to krasno shemo, me je obšla misel: »Kaj pa če bi v šoli poučevali profesorji tudi s filmom?« To bi bilo res idealno! Saj tudi najboljši profesor ne more tako nazorno predavati kot nam pa prikaže film. Zanimivo je bilo videti predelavo aluminija v posodo, žice, kablje, pločevino. Izdelovanje aluminijastih vijakov za letala, gradnja letal, ladij in končno še uporaba aluminija v arhitekturi.

Vse to smo videli v eni uri. Pri tem smo se pa tudi marsikaj naučili. Pozdravljamo ta filmska predavanja Francoskega inštituta in želimo, da bi prišlo še čim več takih filmov v Ljubljano!

MIPA

Arrigler Vojko

Izmišljeni in resnični svet

Nedavno sem našel med svojimi starimi knjigami oguljen zvezek vezan v karton.

Bila je »Zgodovina vseh delov sveta« Najmanj deset let se nisva videla. Odprl sem jo in pregledoval slike, ki so mi bile tako znane iz mojih prvih srednješolskih let. Koralno otočje. Kapniška jama. Sežiganje vdov v Benaresu. Italijanska mlekarica na oslu. Imovita kmečka rodina z juga Rusije.

Vse te kapniške jame in koralni otoki so bili blede in brezbarvni. Toda vendar je bila vsaka slika kakor oaza v dolgočasni puščavi. Nič čudnega! Kajti knjiga je sestojala iz samih debelo tiskanih imen. Bila je dolg seznam zemeljskih ožin, morskih ožin, otokov, polotokov, živali, rastlin, ljudstev in mest. Vse je bilo natančno izračunano in zabeleženo kot v kakem inventarskem seznamu: toliko prebivalcev, toliko krav in svinj, toliko kur.

V tem seznamu je bil za vsak predmet določen poseben oddelek. Oddelek se je imenoval: »Obdelovanje zemlje«, »Klimtaske prilike«, »Navpična oblikovitost«, »Kulturna slika«, »Rastlinski svet«, »Oblika ustavne ureditve« itd.

Tu si lahko našel vse, kar resnično obstaja na svetu. Samo nekaj važnega je manjkalo.

Manjkal je čas.

Vse to je bil sanjski svet, v katerem je čas

miroval. Vse je bilo otrplo in nepremično. Trdno in nepremakljivo so ležali kontinenti, sploh ni bilo besede o tem, da izpreminjajo svojo obliko, da se morejo premakniti. Višina vsake gore je bila natančno določena v metrih, toda nikjer ni bilo povedano, kako so te gore nastale. Stvari niso imele niti preteklosti niti bodočnosti. Ostalo je nerazumljivo, kako je svet nastal in kaj se je potem z njim zgodilo.

Zdelo se je, da bo vsako deželo večno vladal kralj s parlamentom, drugo kralj brez parlamenta, tretjo parlament brez kralja.

Zdelo se je, kot da bodo kmetje vedno, do konca vseh časov v kakem delu neke države nosili visoke škornje, strojili ovčje kože, v drugem zopet ležali na medvedjem kožuhi in rezljali lesene žlice.

Zdelo se je, kot da bi bile meje države prav tako nespremenljive črte kot n. pr. ekvator ali povratniki. Vse to smo morali popolnoma natančno znati, a z vsem tem si nismo vedeli pomagati.

Brezpomembno in nevažno je bilo govora, da se »na visokem severu razprostirajo neobljudene tundre, na jugu neobljudene puščave«, toda nikjer ni bilo rečeno, da bi se mogle puščave izpreminiti in da bi se mogle tundre pretvoriti v plodno polje. Govora je bilo o tem, da suša

večkrat uniči posevek, toda ni bilo povedano, da se kmet proti suši lahko uspešno bori.

Sedaj se mi zdi ta stara dolgočasna zgodovina zelo zanimiva knjiga.

Spoznal sem kako se je svet pred našimi očmi v zadnjem desetletju izpremenil in prenovil. Vse meje so druge. Nekatere dežel imajo kralja, druge ga nimajo več in nimajo niti parlamenta. Tako »število prebivalstva«, kakor tudi »njegova zaposlitev«, vse se je temeljito izpremenilo.

Čisto jasno mi je postalo, da je bil oni svet, o katerem so samo pripovedovali, izmišljen, sanjski svet. V pravem svetu stvari ne leže tako otrple in nepremične v oddelkih, temveč se premikajo, zadevajo ena v drugo, rastejo, nastajajo, izginjajo, se izpreminjajo in izpreminjajo druga drugo.

Dolgo sem že iskal knjigo o tem resničnem svetu, po knjigi, ki poroča o tem, kako nastaja svet in kako sodelujejo ljudje pri tem obrazovanju sveta.

Ko sem bil še majhen šolar, sem čital mnogo knjig o rastlinah in živalih, o kamnih in zvezdah, a knjiga o svetu kot celoti, o njegovem nastajanju, dihanju in rasti mi ni prišla v roko. In kolikor starejši sem postajal, toliko težje mi je bilo posamezne stvari, o katerih sem kaj vedel, spraviti v celoto.

Ko sem potem končal šolo in postal akademik, sem mislil: »Tu v predavalnicah univerze, v knjižnicah bom našel, kar bi rad.«

Tako so mislili tudi moji tovariši, ki so z menoj končali šolo. Razdelili smo se na različne fakultete. Eden se je zanimal za botaniko, drugi za fiziko, tretji je postal tehnik, četrti jurist. Vsak od nas je spoznal na svojem polju mnogo zanimivih stvari, toda da bi spoznal svet v celoti, to se ni posrečilo nikomur.

Toda to nismo doživljali samo mi, tisoče ljudi študira v knjižnicah in laboratorijih, vsak svoj posel, a redko kdo od njih ve, kaj se godi v sosedni knjižnici, delavnici.

Naravno, vsak mora poznati svoj posel. Toda to še ne zadostuje: nihče ne sme poznati samo svoj laboratorij ali svojo tovarno, ampak mora vedeti, kakšno mesto zavzema njegov laboratorij v ogromni delavnici dežele, države. Saj vendar delamo vsi na skupni stvari — na oblikovanju življenja. Težko je svet razumeti in še težje ga izpremeniti, če ga vidiš samo z ene strani.

Prepričan sem, da bo nekoč napisana knjiga o oblikovanju sveta, o nastajanju in rasti našega starega planeta.

Sporočilo uprave

Sporočamo, da bomo z novim šolskim letom 1939-40 zopet izdali prijavnice za naročilo »Naše volje«. Prosimo vse naročnike-ce, da te prijavnice točno izpolnijo in nam jih vrnejo na naslov Masarykova c. 14-II, ali poštni predal št. 26. Skupno s prijavnicami bomo poslali tudi položnice ter pirčakujemo, da bodo vsi naročniki-ce plačali takoj v začetku leta naročnino za prvo polletje v znesku 6 din, din ne bo toliko nerednega plačevanja kot ga je bilo v letošnjem šolskem letu.

Obenem sporočamo, da bomo izdali koledarček »Naše volje« že v času dijaškega sejma. Dobil se bo v upravi toda le proti gotovini. Ceno koledarčka bomo pravočasno sporočili.

Uprava »Naše volje«

Gospodična Milica

(Konec)

Podpirajte narodno obrambna društva!

DOPISI Z ZAVODOV

MARIBORSKO STRELIŠČE OTVORJENO

V četrtek 18. maja je krenil MOSD v Mariboru z državno zastavo in vojaško godbo na čelu na vojaško strelišče, da ga otvori.

Sprevod, ki so se ga udeležili poleg številnih zastopnikov vojske tudi zastopniki drugih nacionalnih društev, se je razvil na Trgu Svobode ter krenil po glavnih ulicah na vojaško strelišče.

Po prihodu na strelišče, za čigar vzorno dekoracijo se moramo zahvaliti zlasti agilnemu predsedniku MOSD. br. Pogačniku, smo se razvrstili vzdolž ležišč in smo sprejeli mestnega poveljnika generala g. Č. Stanojloviča, ki je pregledal četo omladincev ter jo pozdravil: »Pomozi Bog junaci!« Sledil je krepak odziv iz ust mladine: »Bog ti pomogao!« Na to je spregovoril predsednik mestne strelske družine g. ravnatelj Stregar, ki je pozdravil g. generala, ostale višje častnike ter zastopstva vseh nacionalnih organizacij iz mesta in okolice.

Za njim je spregovoril general g. Stanojlovič, ki je pozdravil pokret mariborske strelske mladine, češ, da dandanes že ves svet z veliko pozornostjo sledi vsem strelskim mladinskim pokretom. Povdaril je tudi pomen in izboljšanje sedanje tehnike, ki prav na področjih oboroževanja dosega neslutene višine in izpopolnitve. Po govoru je godba zaigrala državno himno, na kar je g. Stanojlovič oddal prvi strel v spominsko tarčo in s tem otvoril strelišče.

Za tehnične priprave in tehnično vodstvo gre predvsem zahvala g. profesorju Cestniku, ki je vse dobro organiziral. Streljali smo na 200 m in je bil najboljši rezultat 45 točk od 50 dosegljivih.

B o r.

Kadarkoli se nam razodeneta smisel in vrednost življenja, vendar je še vedno dovolj časa, da se lotimo dela.

Mgr. Spalding

Čudno! — sem si dejal. Končali so komad. Počasi sta šla proti meni. Če tudi je govoril prav tiho sem čul njegov drhteči glas:

»Tako lep večer... kaj mislite o malem sprehodu ob obali... morje je mirno.«

Ustavila sta se.

»In te vaše oči gospodična! — Oh! (Zaljubljen vzdih, in zdelo se mi je, kakor da je prihajal iz želodca). Pogledal pa jo je pri tem tako mило in zaljubljeno, da se je še v mojem moškem srcu nekaj zgenilo.

»Ko bi mogel povedati, kaj čutim v tem trenutku do vas. Toda ni besed s katerimi bi mogel izraziti globino mojih čustev« je nadaljeval navidezno vzhichen. Videl sem ga, kako se je vsesal s svojimi pogledi v njen fini obraz. Čutil sem, da je postal že nestrpen, ko je nadaljeval:

»Sedaj ni druge zvezde na obzorju mojega življenja, kakor vaša.«

Pri teh besedah pa se je tako napihnil, da se mu je na levi strani poznala debela denarnica, ki jo je nosil pod sluknjičem. Z desno roko, ki jo je držal v žepu pa je pozvanjal z denarjem. Hotel je še nadaljevati s svojimi srčnimi izlivi, pa ga je prekinila.

»Pojdiva!«

Stal sem še vedno na svojem mestu. Počasi sem trgal papir, ki sem ga imel v roki, ter ga spuščal kos za kos na tla in se delal, kakor da nisem nič slišal, radoveden sem pa bil kakšen bo konec.

Počasi sta šla proti meni. Gledala je v tla, kakor da bi ji bilo neprijetno, če bi mi morala pogledati v obraz. Gospod z lepo prečo po sredi glave se je ves ponosen ozrl k svojima tovarišema in jima pomenljivo pomežiknil. Moje tovariše pri mizi pa je le zaničevalno pogledal, kot zmagovalec svoje premagance. Meni pa niti tega pogleda ni privoščil.

Vsakdanjost mori

Vera je vedno znova občutila hlad resničnosti. Stala je izzivalno pred zrcalom, si popravljala kodre in motrila obraz. »Nisem lepa!« Trpek nasmeh ji je šinil okoli usten. Nekaj boleznega je ležalo v njenih očeh. Pravkar izgovorjena resnica se ji je režala iz vseh kotov. Nehote ji je obvisel pogled na pudru in šminkah. Tesneje ji je postalo. Da bi lagala? Ne!

Pritisnila je razgreto čelo na šipo. Stala je nekaj minut kot v omami. Toplota krvi jo je opajala. Stresla se je in videla, da si je močno ranila ustnice, tako jih je stiskala v bolečini. Enakomerno delo, ki se nikdar ne izpremeni niti za las, ure, minute, podobne druga drugi, katere so si podajale nevidno roke in strnjeno hitele v leta — v neskončnost, so jo napravile utrujeno.

»Vera, bodi hrabra, mama v sosednji sobi zopet pokašljeva, zberi se, ona ne sme videti v tebi bolečine« ji govori v notranjosti. In že hiti s smehljajem na ustih k njej. »Želiš mama? Ali naj ti pripravim kavo? Takoj dobiš!«

Vsa drobna in plaha je videti. Pozabila je samo sebe, živela le za mamo, ki je že dolgo časa ležala bolna. Vendar si je včasih želela prostosti in lepote, ki je še ni doživela. Prišli so trenutki, ko je bila tako razrvana, da jo je samo misel na mamo streznila. Saj je morala živeti za njo, ki ji je dala življenje. Neodpustljiv greh bi storila, ako bi jo zapustila.

Prišla sta prav počasi do mene in se ustavila.

»Gospodična« je dejal, več ni mogel, le njegova majhna očesca sta gledala tako proseče izza precej tolstega lica. Nastal je mučen molk. Kdo bo začel? Jaz sem se delal, kakor da ne vem o čem govorita, tako sem bil zatopljen v čitanje nekega lista, ki sem ga imel v roki. Njemu pa naj brže ni prišlo nič primernega v možgane. Naposled je ona prekinila mučno tišino.

»Domov moram!« je rekla nekam zamišljeno.

Le toliko sem se obrnil, da sem lahko s hitrim pogledom preletel njegov obraz. Zdrznil se je in zardel, toda le za hip, nato je zajelo njegov obraz blaženo zadovoljstvo in ves obraz mu je postal popolnoma okrogel, tako da sem imel vtis, kakor da bi svetla polna luna vzšla izza temnega obzorja.

»Res gospodična!« več ni mogel spraviti iz sebe od prevelikega veselja: pri tem pa je poskočil kakor mlado nerodno žrebe na paši da je prevrnil bližnji stol, kar ga pa ni motilo.

»Da« je odgovorila odločno in z vso resnostjo. »Za kazen pa mi prinesite moj plašč, ki visi na ograji!« mu je rekla z nasmeškom.

Z nežnostjo, ki jo izkazuje le zaljubljen fant svojemu dekletu, ji je pomagal oblačiti plašč. Kar samo se mu je smejalo, ko je gladil in popravljal vsako gubo na njenem plašču.

»Sedaj pa hitro pojdiva!« se ji je laskal in videlo se je, da je nad vse nestrpen.

»Tako je greva!« mu je odgovorila, da bi ga nekoliko pomirila. Nato se je obrnila k meni ter me naprosila, naj jo jaz spremim domov. Ljubeznivemu gospodu pa se je zahvalila za naklonjenost, katere pa žal ne more sprejeti.

Odšla sva! Lunin obraz je prišel v posebno fazo. Za nama so gledale izbuljene oči. Pri neki mizi je nastal velik grohot.

† Branko Borštnik:

Grešnikova pesem

To noč sem sam kot ropar je v brlogu:
drevesa šume in noč hiti,
kot da bi mojih bala se oči,
ki bliskajo se žejne od krvi.

To noč sem vase se ozrl, ves sem se zgrozil,
zdivil bi, vihral in pobijal, moril,
in niti sebe ne bi bil zgrešil
v obupu, blagnem strahu in samoti.

To noč sem sam kot obešenjak na polju;
glej: veter ziblje truplo sem ter tja;
čuj: vrv škriplje, veter mi sušlja
in vranji krik odmeva čez polja.

To noč sem sam in z mano je obup,
kot noč teman sem — v meni je brezup,
kot ropar, ki je v noč pregnan — ves strt
in kot obešenec strašan — z menoj je smrt.

Bolest

Ti ljubiš mel Poznaš me mar?
Poznala me ne boš nikdar.

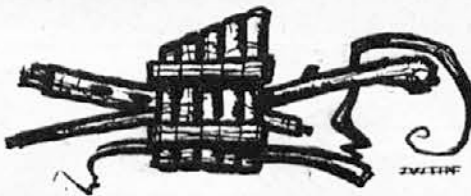
Kako! Saj sam se ne poznam,
bojim se lastne sence sam.

In če me ljubiš res, zakaj
me ljubiš, mi priznaj:

Mar ljubiš noč bolj kakor dan
in prija ti vihar zdivjan?

Temnejši še je mrak srca
in strastnejši nemir srca...

...Zunanost moja, moj obraz
ti ljubiš; mene ne poznaš!

»Videl sem Švajca visoke gore...«

(Konec)

Dolina je še spala v bledih meglicah, ko smo preskakovali kamenje ob hudournikovi strugi in se počasi spuščali proti Malvaglii. Vrhovi so se že svetili v prvih zarjajah, ko smo prešli zaspansko Madro. Dolina se je stisnila in korakali smo skoraj v temi. Sem pa tja smo malo požebedrali med seboj, sicer pa bolj pazili na pot, ker nihče si še ni želel zgodnje kopeli v hudourniku. Habacuc-u je malo jemalo sapo, ker sva s Pikcem precej spešila, pa tudi tolšča, ki jo je prenašal s seboj mu najbrže ni preveč pomagala pri hitri hoji. No, pa je šlo. Zdaj pa zdaj je zavzdihnil in potrpežljivo obračal podplate, saj je dobro poznal švicarske železnice in je vedel, da ne čakajo na zapoznele potnike!

Bil je že svetel in sončen dan, ko smo prišli do vzpenjače. Ker pa ta še ni vozila, nam ni kazalo drugega kot da smo tekli med zorečimi vinogradi v dolino. Hvala Bogu, da smo tekli, še Habacuc se ni pritožil! Na postaji smo se še preobuli (obuti smo bili v obuvala, ki so se nekoč imenovala čevlji), da smo bili vsi kot iz škatljice vzeti.

Branko Borštnik

Izgnanci

Albanske gore krije sneg,
pod njim se skriva dol in breg.

In glej, iz sive se megle
postave sklonjene vrste.

Obraz jim krije bol in mrak,
utrujen, trd jim je korak.

Mrtvaško jim obraz je bled,
že skoraj nosi smrti sled.

Zdaj zgrudi tu se kdo, zdaj tam,
mu smrtno pesem poje vran.

In sneg ga sprejme v hladen grob,
najprej se opoteka trop.

Sneg naletava venomer,
zavija veter kakor zver.

Počasi stopajo možje,
ostanki srbske so vojske.

Oči ugase zro jim v tla,
vročične od gladu in zla.

Sneg krije cunje jim belo
in mraz pretresa njih telo.

Albanska puška — v strmi plaz,
mož v vrsti pade na obraz.

Prihajajo... izginjajo
iz megle sive in spet v njo.

A. B.:

Spomin

Nežni zvoki melodije
sanje mi budé
in spomine tihe, drage,
ki mi v srcu spé.

Ziblje, ziblje melodija
v sladko me prelest,
vzbuja njena harmonija
tiho mi bolest.

Med vožnjo smo sedeli nasproti postarnemu gospodu, ki nas je ves čas ostro opazoval. Ker smo govorili francosko in ker sva imela midva s Pikcem naše trikolorne na prsni nas je smatral za Francoze. (Torej vidite, da sva kar dobro tolkla francoščino!) V pomenku sva mu pojasnila, da sva Jugoslovana, kar ga je še bolj razveselilo. Pripovedoval nama je, da je bil med vojno na Koroškem in da je ob nedeljah večkrat smuknil na Kranjsko. Dobro se je še spominjal krajev in tudi o ljudeh se je zelo pohvalno izrazil. Tudi sedaj pride večkrat na počitnice v Dalmacijo, ki je ne more prehvaliti. Pomenili smo se še to in ono in vožnja je hitro minevala. V Bellinzoni, sedežu vlade kantona Tessin (Ticino) smo imeli skoraj polno uro časa za ogled mesta. Seveda nismo hoteli pustiti te prilike v nemar, ker mesto slove po svoji lepoti in po svojih slavnih gradovih. Poslovili smo se od našega novega znanca in zakoračili v mesto. Po cestah so nas vse v prek ustavljale zale gospodične v tessinskih narodnih nošah in prodajale značke v spomin ne vem katere obletnice priključitve Tessina k ostali Švici. Pomagali smo si s slovenščino, pa je bil pri hiši mir! V mestu je nekaj naravnost klasičnih baročnih hiš, od katerih nekatere že prehajajo v najbujnejši rokoko. Najstarejšega in najmogočnejšega gradu Schwyz si nismo mogli ogledati, ker ni bilo časa. Tudi za razstavo »500 let krščanske

A. B.:

Moj mili, to si ti

Moj mili, to si ti!
Kajne, da si?
Poznam tvoj korak.
Čeprav je že mrak,
čeprav te ne vidim,
te slutim.
Tako blizu sebe te čutim,
in kmašu ljubo
me pobožáš z rokó.

Kako se spomin
iz sinjih daljin
prikradel mi v tih je
večer!
Saj tebe več ni,
že davno te ni,
spomin bil je drag, — zdaj je
mir.

A. B.:

Prerano cvetje

O cvetje prerano,
kaj kliješ, se viješ
za soncem zaman?

Še daleč je zora,
začetnica dneva.
In kje je še dan!

Še ptičice spijo,
še mrtva so polja
in svod je teman.

Zapri spet glavice,
da ne bi umrlo
tak mlado zaman!

umetnosti» nam je manjkalo i časa i denarja! Na hitro smo še preleteli nekaj cerkva, potem smo se pa vrnili na postajo.

Naleteli smo na vagon, v katerem se je vozila v Lugano neka nemška ekskurzija. Obrazov sicer nisem mogel dobro razločiti, ker so bili vsi sklonjeni nad zavitke hrane. Tudi ti sopotniki so nas smatrali za Francoze in so nas gledali kar nekako postrani.

Širite naš list!

se je že zalesketala svetla gladina Lago Maggiore in bele hiše in palače Locarna. Sedaj so potniki za trenotek pozabili na glad in zdrveli k oknom, da so nastili še svoj duhovni glad.

Skozi odprta okna se je že čutila južna sapa, bližali smo se Luganu. Še par predorov in privrčali smo v Lugano. Ko izstopiš in prideš iz kolodvora, se ti zdi, da si na Bledu, na postaji Bled-jezero. Seveda te moti 42 hotelskih avtobusov, ki so postrojeni pred kolodvorom, a lega mesta je neverjetno slična Bledu. Ker je Habacuc trdil, da je bil že enkrat v Luganu, sva

Štefan Podgrajski:

»Sin brez očeta...«

Nedelja, pri fari je zvonilo. Glas zvona je hitel preko polj, predramljenih od pomladnih vtiskov. Veter je šepetal z belim cvetjem na drevju in s kričočimi lastavicami, ki so hitele z juga. Hudourniki so šumeli po razritih strugah.

Z materjo je počasi stopal proti farni cerkvi, po potu, razmočenem v pomladnih vodah. Veselo mu je bilo srce, skrbno se je bil očedil in opravil, naj le vidi dekle, da je tudi on fant na mestu. Mati, zgarana naša mati, se je z veseljem ozirala v njegov mladeniški obraz. Globok je bil ta pogled in mnogo je govoril. Kadar se je slučajno križal njen s sinovim, ji je zatrepetal velik, črn molitvenik med skrčenimi prsti: »O, Bog, velika je kazen za greh. Tvoja pravica je trda,« je mislila, gledajoč v tla. Vstajale so ji v duši vse tiste grozne slike trpljenja, ponižanja in zaničevanja, ki jih je doživela; bila je prevarana mati.

»Poglej sina brez očeta!« je zašepetal nekdo za njima. Bledica je udarila njej v obraz in srce ji je za hip zastalo; zdrzil se je in pozelenel, skrčila se mu je pest in le z največjo silo jo je stisnil v žep: »Ne, pretepal se ne bom!«

Toda zdelo se mu je, da se ju vse izogiblje. S prsti kažejo za njima, smejejo se, ne-rjujejo: »Sin brez obeta, sin brez očeta!«

Na nebo so se navlekli črni oblaki, luč je zamrla. Veter ni več šepetal — tulil je. Hudourniki niso več šumeli — bučali so. Cvetje ni bilo več belo — vse blatno je bilo. Pri fari je zvonilo, o ne, kakor bi udarjal po kotlu je bilo slišati in pot je bila črna, blatna, vgrezala sta se vanjo prevarana mati in sin brez očeta. Ob poti pa so stali in kazali za njima, pljuvali vanju, obmetavali ju z blatom, preklinjali.

Ozrl se je: »Ne, saj ni res!«

Sonce še vedno sije, oblakov ni, pot je bela, pri fari mehko zvoni, hudourniki šumljajo, ljudje gredo svojo pot. »Ne, ni res!«

»To je tisti nezakonski sin,« je zopet nekdo šepnil. Objela ga je megla, grom in ropot, čudni vriski in zopet tista pot, tisti ljudje. Še huje je zabučalo, vriski so se ponovili, megla se je raz-

se mu prepustila, da naju je speljal v mesto. Prvi vtis je precej neprijeten. Kamorkoli se ozreš, povsod sami hoteli, restavracije itd. Nič ne opaziš takega, kar bi naredilo nate vtis domačnosti, povsod samo hoteli, agencije, potovalne pisarne, bari, dansingi, skratka uradi in lokali, ki izvlečejo iz tebe zadnje pare in te že radi tega odbijajo. S prezirnim na ustnicah smo korakali mimo igralnice in smo se zatekli raje v park, ki je obenem tudi botaničen vrt. Tu smo použili naša skromna mrzla kosila, ki nam jih je dala na pot »teta Olga«. To smo zalili z bistro studenčnico, nato smo se pa posvetili pisanju razglednic v najrazličnejše namene in kraje. S pisanjem je vedno križ! Če pišeš temu, se onemu zameriš. Če onemu, se zameriš temu. Če nikomur se vsem zameriš, da se pa ne bi nikomur zameril, to se pravi, da bi vsem pisal, pa tudi ne gre! In tako si v bridki tujini ubijaš glavo, komu (kateri) se smem in kateri se ne smem zameriti in navadno storiš napak! Vsaj jaz sem ga tako polomil! Sedaj me je pa nekoliko spametovalo in mislim, da se bom vsem zameril!

Ko smo opravili vse formalnosti, smo se preselili na promenado. Z združenimi močmi smo zasedli klop in tako smo mogli v miru opazovati ves Babilon, ki se je valil sem ter tja: Največjo pozornost je vzbujala čreda Angležinj. Ne le da so bile nemogoče zunanosti, tudi njih

vlekla. Zdrzil se je, stal je zdaj pri vratih, pod visokim obokom. Mogočno so bobnale orgle na koro, pevci so peli in vonj po kadilu se je lovil pod stropom. Spređaj pred oltarjem je klečala na tleh mati in goreče molila. Solze so ji kapljale po licih.

»Sin brez očeta!« komaj slišno je vnovič začul pritažen šepet pred seboj. Vroč mu je postalo, pari žarečih oči so sovražno zrli vanj. Zgrozil se je in se vgrezil sam vase. Tema ga je zavila in sredi te teme je videl samo mater. Klečala je — ne, ni molila, le delala se je. Saj se ni jokala, ne, od škodoželjnega smeha so ji lezle solze po licih.

»Pretvarja se, ona je kriva tega, ona — vlačuga — prekleta! O Bog, kakšne gnusne misli imam danes... prevarana je bila!«

Gorel je v obraz in trepetal: »Glejte, le glejte me. Tudi jaz sem človek!« Mogočno se je zvrtnal in strmo pogledal, a ni mogel predreti teme, ki ga je obdajala.

Nekdo ga je potegnil za rokav: »Poklekni! kaj ne vidiš, da je povzdigovanje!« Zavrtelo se mu je vse naenkrat, zopet je izginila tema in videl je: Vsa cerkev je klečala, vsa prav vsa, le on je stal in uprtih je bilo vanj mnogo pogledov. Duhovnik pri oltarju je dvignil hostijo. Zvonček je zacingljaj, nihče pa se ni potrkal po grešnih prstih nihče ni pobožno uprl oči v hostijo, vse je zrlo vanj, prav vse. Še svetniki se mu je zdelo, gledajo prodirno vanj.

»Poklekni, no, divjak!« je nanovo zinil nekdo. Duhovnik je držal hostijo kvišku, dolgo, kakor bi čakal. Nasmehnil se je: »Ha, le glejte me, le — zijala, tak sem, kaj?! Ne, ne poklekem, ne bom se vam uklanjaj!« Stal je, dasi so ga pekli kresovi, oči vseh. Še vedno je držal duhovnik dvignjeno hostijo, on pa se je pogrezal. Nič ni več videl razen plamenecih oči. »Ha, vse čaka name, na sina brez očeta, vse... še... še Bog!«

Zgrozil se je, zatrepetal in debelo izbuljil oči. Po cerkvi so se suvali s komolci, iz neizmernih nevidnih dalj je začul klic: »Poklekni sin brez očeta, pred menoj — Očetom!« Planil je ven in

vedenje je bilo tako, da se nismo mogli zadržati smeha. Vse so stiskale v roki vodiče, za okolico se sploh niso brigale in ji niso privoščile niti pogleda, ampak so venomer bulile v drobne knjižice. Tako so parkrat preplule promenado. Popoldne smo gledali mednarodne tekme v veslanju. Mislili smo, da bodo prišli tudi naši, pa jih ni bilo... Po tekmah smo si ogledovali mesto, ki sicer samo na sebi nima posebnosti, a veliko zanimivejša in lepša je okolica. Jezero samo je zelo razčlenjeno in globoko, tako da vzdržujejo promet med posameznimi kraji zelo veliki parniki. Nekaj nepopisnega pa je svečana razsvetljava. Vsi hoteli se kopljejo v morju luči, ob obrežju žari na tisoče žarnic, na obeh hribih: Monte Bré in Mont Salvator je razsvetljena železniška proga, ki se vzpenja naravnost po pobočju. In vse to se zrcali in odseva v jezeru, da se zdi, da gori jezero. Žal smo se morali že posloviti od teh krasot in se vrniti v »domovino« 1.200 metrov visoko.

Bila je že noč, ko smo izstopili v Malvaglii. Nakupili smo si še sadja in odhiteli k vzpenjači. Hvala Bogu je še delovala, ker je pričakovala, da prineso v dolino bolnika.

Mislili smo, da so nastale kake komplikacije pri Madranu, ki si je potolkel glavo, pa tisti je že ozdravel. Uslužbenci so bili že nestrpni, kajti ura je bila že pozna. Ni se nam ljubilo čakati, zlasti, ker smo vedeli, da jih bomo sre-

pokleknil v mokro travo: »Tu, ne tam, tu, ne med ljudmi!«

Verniki so se usuli iz cerkve: »Poglejte ga, divjaka!« Videl je na pragu duhovnika, ki je zmajeval s sivo glavo, očance, ki so se začudeni pomenkovali, žene, ki so se križale, fante, ki so mu kazali pesti. Prav blizu njega pa se je oglasil dekliški glasek: »Očeta ne pozna!« Zahihitala se je, zakričala so dekleta, dvignili so pesti fantje, zakleli so možje, zavriščale so ženske. Ozrl se je po dekletu in mislil, da se podira svet pod njim.

»Ne pozna ga!« je počasi prepričevalno ponovil nekdo.

Vse se je zadrlo: »Sin brez očeta — sin brez očeta!«

Sredi tega vsega pa je nema stala mati, kakor kip. Niti ganila se ni, le potoki so lili iz njenih oči. Pogledal jo je z zakrvavljenim pogledom. »Pretvarja se...!« Pograbil je kamen in v ogromnem loku zamahnil: »Ti si kriva — ti — ničvrednica, naa!«

Zakrilila je z rokama in se je zgrabila za srce, molitvenik je odletel daleč proč. Zgrudila se je.

Divje kričeč se je zakadil po črni blatni cesti. Bolj ko je tekel, bolj počasi se je premikal, bolj se je vdiral v gnusno blato.

Hudourniki so bučali: »Sin brez očeta — ubijalec!«

Veter je divjal: »Sin brez očeta — ubijalec!«

Zatiskal si je ušesa, zastonj. Mokra trava je šumela: »Ubijalec!«

Pridrvel je do brega z belo jablano, pod njo je stala dekle, dekle, h kateremu je sililo njegovo srce. »Kaj je? Kaj je?« je vprašalo. Tone je molčal in lovil sapo. Zdelo se mu je, da se je bela jablana nagnila in šepnila njej: »Sin brez očeta... matere ubijalec!«

Pognala se je k njemu: »Kaj je? Govori!« Spustil se je v dir: »Ubil sem jo, ubil — vlačugo!«

Dekle je zakrililo z rokama, razprlo oči in iz prsi ji je zahreščalo: »Mater — svojo mater!«

Oni pa je drvel in vse je kričalo za njim: »Brez očeta, brez očeta — ubijalec!« Spodtaknil se je in telebnil v blato...

čali, in smo odšli. V daljavi smo opazili medlo svetlobo električne baterije. Polagoma se nam je bližala. Bila sta oba naša doktorja, ki sta nesla — Sama. Bil je preveč glasen in je dobil vnetje v grlu, sedaj se mu je pa stanje poslabšalo in so ga morali čimprej spraviti v bolnišnico v Aquarosso. Nosača sta bila že izčrpana, ker pot je bila dolga, imela sta samo eno luč, Sam pa je tehtal še nekaj čez 90 kg. Zato sva poprijela nosilnico midva s Pikcem in sva srečno prinesla dragega in težkega Sama do vzpenjače. Zelela sva mu skorajšnje okrevanje in pa »na svidenje«. Pa je menda Samu bolj prijalo bolovanje v krasni bolnišnici Aquarosse, kot pa pri nas, ker je bil precej časa »bolan«. S Pikcem sva znova vzela pot pod noge in se v krasni noči vračala v domovino. Vsa dolinica je bila zalita v srebrno mesečino, ki se je predla po srebrnih smrekah in sklanjala po valih deročega hudournika. Najlepši pogled se nama je pa odprl, ko sva prišla do kotanje v kateri leži vasica Madra. Na vzhodu se dviga mizasta gora, ki vsa blesti v rdeči barvi. Zajeda, po kateri teče hudournik, ki za Madro pada preko precej visoke stene, je polna karminato-vijoličnega mraka. Stena preko katere pada slap je v temi, tako da vodnega stebra ni videti. Nad to črno steno pa pleše v najrazličnejših odtenkih spektra nebroj vodnih meglic in kapljic. Če ne bi čutili v nogah utrujenosti,

Po srečanju

Urno je stopala po cesti. Neka nevolja se jo je polastila. Zopet je čutila, da je kljub vsemu zaradela in da ji je začelo srce hitreje utripati. Srečala ga je. Zopet jo je prešinilo vso. »On«. Čudno vendar, kolikokrat si je ob večerih dopovedovala in z neko ironijo preprečevala sama sebe: »Saj ti ni vendar nič do njega. Saj si vendar v sebi za vedno sklenila — trdno sklenila — da zate več ne obstoji.« Danes pa, ko ga je nenadoma srečala, ji je nek glas v njej zopet ironično šepetal: »No, kako se ti zdi? Ali si zmaga nad čustvom? Kako to, da zardevaš? Saj si ga vendar s premišljeno odločnostjo pozabila. Ali je res tako? Sama si to dopovedovala in si še sama verjela v to. No, kako je zdaj tebi pri srcu, ti vedno nasmejana, vedno pripravljena, da vse kar ti grenkega naloži življenje na hrbet, spremeniš v šalo in brezskrbnost«. Nejevoljna je bila — skoro žalostna. Najraje bi jokala, ko se je začutila premagano. In spet glas v njej: »Saj ga nisi tako nenadoma srečala! Ali nisi namenoma krenila ob tej uri po tej cesti? Kako smešno. Iskala je ugovora, pa je spoznala, da ugotavlja resničnost. In spoznala je, da ji bo najbrže dano gorje, ki se ne da spremeniti v šalo, spoznala, da ji je usojeno ljubiti in da razum in volja proti nagnjenju, danemu menda njej iz rok pomladi, ničesar ne doseže. Grenka kaplja spoznanja je kanila v posodo njenega življenja.

Lovec V.

Modest Petrovič Musorgski

Glasbeni svet je pred kratkim praznoval stoletnico rojstva M. P. Musorgskega. Rodil se je 9., ali po drugih virih 16. marca 1839. v Topopetu v guberniji Kazevo. Rodbina Musorgskih je bila sprva plemiška, pozneje pa je ubožala in izgubila svoje mesto. Modest Musorgski je preživel na posestvo svojega očeta prvih deset let življenja in izobrazena mati ga je učila igrati klavir. Napredoval je hitro in s sedmimi leti je že igral Lisztova dela. Ko je bil star deset let, je vstopil v nemški licej v Petrogradu. L. 1852. se je vpisal v kadetsko šolo, kjer je leta 1856. postal častnik. Tu se je tudi

spoznal z Borodinom, Kjujem, Balakijevim in Rimski-Korsakovim. L. 1859. je zapustil vojaško službo in se vpisal na konservatorij. V tem času so nastale njegove skladbe »Otroški spomini«, »Otroška soba« in »Kralj Edip«. L. 1874. je napisal svoje največjastnejshe in najlepše delo »Boris Godunov«. Snov za to opero je po Puškinu priredil Karamazin. Od ostalih oper je uspela le »Hovanščina«, ki ima tudi zgodovinsko dejanje. Druga operna dela, kot »Han D' Islande«, »Salambo«, »Ženitev«, »Mlada« in »Soročinski sejem«, so ostala kolikor toliko neopazena.

Od njegovih manjših skladb so znane predvsem »Slike z razstave« in pa »Mož na golem brdu«. Musorgski je bil velik, kljub temu pa ni prišel do tehnične popolnosti in je komponiral instiktivno. Rabil ni nobenih okrasov in olepšav, temveč je pokazal širino in globino ruske duše s preprostimi in enostavnimi, pa tembolj učinkovitimi akordi.

bi mislil, da sanjam, ker takih lepot nisem niti v mislih pričakoval. Nekaj časa sva kar strmela v ta čudež, ki sta ga ustvarile mesečina in voda, a morala sva naprej v Dandrio. Slika tega večera mi pa vedno lebdi pred očmi in rad bi bil slikar, da bi mogel dati svojemu občutju izraza, ki bi bil enako dostopen tudi drugim. Pa, ni mi dano. S skromnimi besedami poskušam približno opisati, kar se opisati ne da. Upam pa, da boste dobili vsaj približno predstavo slike, ki sva jo s Pikcem gledala tisto noč.

V naši kuhinji smo še našli precej živahno družbo. Nam se ni več ljubilo zadrževati se pri njih in smo jo odkurili domov. Zadnji teden je potekal dokaj mirno in počasi sva se pripravljala na odhod. Delo se je bližalo koncu, iz doline smo dobili stroj za drobljenje kamenja (po kosih seveda) in Habacuc je postal mašinist.

Pred koncem tretje etape smo imeli poslovilni večer, ki je pa izpadel precej klaverno. Poznalo se je, da so v tej etapi prevladovali Švicarski Nemci in zabava se ni mogla na noben način razviti do tiste prisrčnosti, kot je bila med udeleženci druge etape.

Najtežje nama je bilo slovo z Habacucom, najinim sostanovalcem. Za konec smo še navijali gramofon in obujali spomine na prve dneve najinega bivanja v Švici. Ura je kazala že blizu polnoči in počasi smo zadremali. Naslednje jutro sva se s Pikcem na vse zgodaj poslovila od

novih kolonistov, ki so že prispeli, in seveda tudi od Kitchenfee. Ursula, Kitchenfee iz druge etape se je tudi vrnila in prevzela vodstvo kuhinje. Razumljivo je, da sva dobila kot stara znanca nekaj priboljška za na pot. Habacuc nam je spremil dobršen del poti,

Kmalu nama je izginil izpred oči Dandrio, malo gorsko naselje, ki nama je nudilo šest tednov zavetje. Težko nama je bilo, upava pa, da nisva bila zadnjič v tej prekrasni dolini.

Vračala sva se zopet preko prelaza St. Gotthard, potem sva pa napravila precejšen ovinek in sva se potegnila z vlakom še v Luzern. Ko sva si na hitrico ogledala mesto, zdi se mi, da je najlepše švicarsko mesto, sva se vrnila na postajo k našim kovčegom, ki sva jih pustila kar na peronu, samo s plašči sva jih pokrila. V Zürichu naju je že pričakoval Edi in sva ostala še par dni pri njem. Ogledali smo si dobro mesto, zlasti pa univerzo in Eidgenössische Technische Hochschule, kjer ima svoje lokale UNES.

Politični položaj se je vedno bolj zapletal in nama se je mudilo domov. Nač Češkoslovaško so se zbirali črni oblaki; v koloniji sva imela priliko spoznati slavne Sudetske Nemce in vedela sva, da je s takimi ljudmi težko delati. Ko sva se vozila skozi Nemčijo sva videla dolge vlake vojaštva in rekviriranih avtomobilov, ki so vozili na češkoslovaško mejo. Innsbruck je

Listnica uredništva

»Branko — Ptuj«. »Dekle in pomlad« je malo preveč razbita, dolgovezna. V borbi z ritmom si natlačil vrstice z mašili, ki ubijajo. Boljša je »Večerni mrak«. Prva kitica bo brez škode odpadla, ker bo potem prišla druga veliko bolj do veljave, kajti zdi se mi, da v njej leži središče pesmi.

F. M. »Pepina«. Ne glede na papir, na katerem si poslal, je romala v koš. Če sam tako malo ceniš svoja dela, kako naj jih jaz več?

»Blajc«. V svojih pesmih se nisi znal dvigniti nad povprečnost v ljubezni razočaranega petošolca. Pesmi spravi v svoj osebni arhiv, da te bodo, ko boš prebrodil ta »neumna« leta, zabavale. Prav praviš: »Ali to le nade so, le upi, ki za moje so srce — najhujši strupi«. Ognji se torej strupu, če si ga pa že natočil, izlij ga na tla!

D. S. »Pot mladine po Jugoslaviji«. Zdi se mi, da članek v tej obliki (ti jo imenuješ potopis) še ni zrel za tisk. Treba ga bo tu in tam poživiti in predelati, pa tudi s pisavo se drugič malo bolj potruditi, ker je sedanji rokopis skoraj nečitljiv.

Francek: »Mladost beži«. Vse preveč žongliranja z besedami. V prvih štirih vrsticah najdem trikrat mladost oz. mlada. Kako si mogel prenesti ritem druge vrstice druge kitice: »res britká postati resnica mora...«?

Mirenas: Vse kaže, da tvoje pesmice niso prišle na pravi naslov. Vtis imam, da so namenjene v nežne ročice, ne pa v grobe urednikove šape, ki res ne znajo dovolj nežno ravnati s takimi tožbami. Za zdaj opusti te stvari in se uči, kajti matura je pred duri — seveda, če nisi oproščen — poleti boš pa našel pametnejšega razvedrila!

Kamo 39. »Obrazi z batjuške«. Vse je lepo, da, prelepo, manjkati samo še imeni tistih dveh sestric iz Kranja, ki sta ti tako padli v oči. Zdi se mi, da ti nisi med tistimi »...in marsikdo se nehote ozre.« Mislim »nehote«.

A. B. Prosim Te, da mi pošlješ naslov.

Naročnica: Pismo je spisano, manjka samo še naslov!

Draga: »Nekdaj-sedaj«. Poskusi kje drugje. Morda bi kdo uporabil za besedilo kakega »šlagerja«. »Raj, maj, nekdanj, sedaj« so res preškrone rime za »pesem« z 19 vrsticami!

»Nacionalni problem Maribora«. Na žalost ne morem objaviti

bil vso noč v temi in bi nama trda predla, če se ne bi že nekoliko spoznala v njem. Tudi tu je bil ves kolodvor poln vojaštva, ki je vstopalo v vlake.

Še skozi predor in doma sva bila.

Ko zaključujem svoj potopis, mislim, da ni odveč, če citiram del pisma, ki mi ga je pisal v Ljubljano Habacuc: »L' amitié slovène restera pour moi un symbol de paix universelle!«

S Pikcem upava, da je s tem mnogo povedanega in da to jasno kaže, da nisva v inozemstvu delala sramote Jugoslaviji in Slovanom sploh. Kot zanimivost navedem, da se je pričel tajnik UNES-a, najin prijatelj Edi, kar resno baviti s srbohrvaščino in si v zadnjem času dopisujeva pol v nemščini, pol v srbohrvaščini.

Gaberšček Milan

KULTURA

Teater o splošnočloveških in splošnokulturnih po- membnostih njegovih

Da mi pa kdo ne bo očital, da po nemarnem rabim besedo teater, moram na kratko povedati v par stavkih pregled o načinu, kako so gradili teatre. Prve teatre so gradili v Heladi, zato nosijo grško ime. In kakor kaže izvor teatrstva religiozen značaj, tako je treba poudariti, da so od začetka uporabljali take stavke za bogoslužne in teatarske namene obenem. Tudi še potem, ko je ta običaj prestal, ko je teater postal zgolj umetniška zadeva in prostor, so žrtveniki bogovom ostali sestavni del teatra.

Grški teatri so zgrajeni vseskozi na načelu gospodarstvenosti prostora: v pripraven grič, v polkrogu izkopani sedeži, spodaj zravnan ploškev, po možnosti zaprta zadaj z zaslonom. To je vzorec, ki je ostal, pa najsi se je tehnika še tako razvila.

Grški igralci so nastopali v koturnih in maskah. Pravijo, da v prvi vrsti radi zunanjšega efekta. Morda, ali jaz menim, da se da to razumeti tudi tako, da Grkom ni šlo, ker jim ni moglo iti, za zunanjo dramatičnost, za mistično umetnost, ki postane spricho razsežnosti prostora brezpomembna, ampak za duševno dramo, podano zgolj z recitiranjem in kvečjemu površno nakazano z zunanji dejaji. Grki so bili sijajni recitatorji in sijajni govorniki! To omenjam zaradi tega, da moremo pravilno razumeti, da Grki niso čutili potrebe baviti se s problemom inscenacije. Grška drama je drama netelesnosti, drama idej, oseb, duha, zato se otresa balasta zunanosti. — Pač so v kasnejši dobi pazili arhitekti, da so postavili teater tako, da je imel lep razgled, zlasti na morje, da so tako nekako dopolnjevali oder z naravnou scenerijo.

Rimljani niso dali teaterski stavbi nič novega, pač pa so gradili velikanske koloseje in cirkuse.

Potem je ideja teatra zaspala. In ko so jo obujali k življenju, so jim bile na razpolago cerkve, ali pa so jim zadoščali obsežnejši trgi pred njimi. Kje sicer dobiti obsežne prostore v tesno zazidanih in obzidanih mestih?

Ko pa se je človeštvo v 15. stol. zbudilo k novemu življenju, zbuženo iz stoletnega sna duševne teme, je vzrzel zopet teater. In kakor je bila dramatika oplojena od antike, tako je antika tudi pri zgradbah gledališč kumovala, igrala odločilno vlogo. Benečan Andrea Palladio, odličen arhitekt, mož, ki vsekakor zasluži, da si njegovo ime dobro zapomnimo, ki se je šolal ob antiki, nam je poleg nešteti drugih zgradb zgradil v Vicenzi Teatro Olimpico, nov tip teatra, moderni tip, ki nam je ostal še danes. Polkrog s sedeži kakor v starih gledališčih, oder pa je drugačen, nego doslej. Palladio je zgradil sceno z razgledom na ulice antičnega mesta, dejanje se je torej vršilo v antični palači. S tem je ustvarjen prostorno plastičen oder — čisto nova pridobitev napram antiki, utemeljena v naturalističnem umetniškem stremljenju tiste dobe — in tu je začetek modernega odra z njega kulisami.

Če pogledamo za hip na Angleško, kjer deluje ta čas že Shakespeare, vidimo posebnost svoje vrste, ki je bila v rabi menda le v njegovem gledališču Globe, tronadstropni oder. On se je v nekem oziru naslonil na Grke; njegovi scena-

riji so silno pičli. Čemu tukaj uganjati epiko, ko zadostuje čez in čez apelirati na fantazijo gledalcev, da si sami ustvarijo, vsak po svojem okusu in kakor kdo more po svojih zmožnostih. Čemu razvijati blesk zunanosti, ko nam ne gre za tisto ubogo razkazovanje zunanosti, ki pač nikdar ne more niti približno posneti resničnosti, in bi poslušalca le odmikala od dejanja in ga motila. Zato zadostuj le tabla z napisom, v orientacijo kje smo.

In še eno opombo si dovolim o načinu grajenja gledališč: italijanske opere imajo deloma svoj značaj, vsaj kar se tiče ložnih prostorov. Stvar je zanimiva, saj je v neki meri vplivala na italijanski operni slog. Neštete italijanske teatre so pomagale graditi razne bogate mestne familije. Zato so si izgovorile trajno posest lož. In tako zanje obiskovanje gledališča ni pomenilo nič drugega, kakor nadaljevanje siceršnega družabnega življenja. In ker bi jim bilo pusto večer za večerom poslušati celo opero, so si dali zgraditi za vsako ložo še salonček, kjer so doma in od koder morejo neženirano priti v teater, da poslušajo ta ali oni odlomek opere.

Vem, da bi mogel na tem mestu še mnogo, mnogo govoriti o odru, o inscenaciji, o bobnih, ki dajejo grom, o pripravah, ki užigajo bliske, ki lijejo dež in kaj vem še o čemu, ali za to nisem poklican. In radi tega preidem na drugo, abstraktno delo, o njegovih splošnočloveških in splošno-kulturnih pomembnostih.

Saj mi boste dovolili, da preprišem stavek iz Hamleta: »Igralci so zrcalo in okrajšana kronika stoletja«, ne da bi se kaj več pomudil ob njemu. In da to svoje predavanje vsaj malo opletem, naj navedem malo znan dogodek, kako roseg teater aktivno v politično življenje narodov. Belgijci so po sklepi vladarskega shoda na Dunaju 1815. prišli pod holandskega vladarja proti svoji volji. Zaradi omejevanja ustavnih svobodščin je nezadovoljstvo v Belgiji postajalo čedalje večje. 15 let pozneje je buknil prevrat v Parizu. Kakor hitro so poročila o tej prekuciji in njenem naglem uspehu prišla v Bruselj, je jelo po Belgiji vreti. Državne oblasti so bile v takem strahu, da so za kraljevi rojstni dan (25. avgusta) prepovedale vse ljudske svečanosti v Bruslju, kajti že so zarotniki ponoči prilepili na ogle razdražljive oglase: V ponedeljek umetni ogenj, v torek razsvetljava, v sredo revolucija! Le v gledališču je bila svečana predstava. Peli so Auberjevo opero »Nemo Portičanko«, v kateri se prikazuje, kako so se Napolitanci vzdignili zoper španjolsko vladno. To je bilo kakor nalašč. Poslušalci so jeli navdušeno ploskati in vriskati, a po dovršeni predstavi je razdraženo ljudstvo drlo na policijo in na druga vladna poslopja, ter povsod strašno razsajalo — ali pa celo požigalo. Tako se je začela revolucija, ki je Belgijo osamosvojila izpod tujega jarma (Citirano po Staretovi Občni zgodovini).

Velik splošnočloveški vpliv teatra bi se morda dal izenačiti z vplivom, ki ga ima na človeško umetnost sploh. Ali le morda. Kajti kakor

sem že zgoraj omenil, je bila tej vrsti umetnosti že od vsega početka lastna neka posebna svojevrstnost, zaradi katere se je tako zelo približala za vedno ljudem: nikdar se ni dvigala nad ljudi, ni prehajala v odmišljene plasti odtujljive neumljivosti kakor druge umetnostne panoge, marveč je v bistvu ostala tam, odkoder je izšla: ostala je sredi med ljudmi, iz katerih življenja je bila porojena. Kaj more biti bližje človeku, kateremukoli, nego življenje samo, ki ga prikazuje teater? Morda knjiga, ko dostikrat čitati ne zna? Morda likovna umetnost, ki tako često zahteva za pravilno umevanje prekomerno izobraženost? V teatru pa ima življenje samo. Res je, da te umetnosti ne umejo vsi povsem: ali kakor ima vsakteri od njih svoj nazor o življenju, svoje pojmovanje in svoj pogled nanj, in ne moremo zaradi tega reči o ljudeh, da življenja ne poznajo, tako uživa in spoznava to umetno ustvarjeno življenje teatersko vsak po svoje. Nič bolj ne zblizava ljudi kakor življenje. Zavest, da vsi živimo, res vsak svoje življenje, a vendar vsi skupaj tudi življenje, ustvarja najmočnejše bratstvo med ljudmi. Te mogočne sposobnosti teatarske umetnosti se seveda nje prvi ustvarjalci niso zavedali. Priti je moral šele umetnik, sposoben, da sebe preustvari, da iz sebe ustvari nov svet, nove ljudi, novo življenje, in vse to pokloni človeštvu in človečanstvu na oltar. Tu se je začela prava teatarska umetnost. Ko pa je človek enkrat občutil slast ustvarjanja, ga je zamamila, kakor ne zamami nič drugega na svetu. Res tudi drugi umetniki ustvarjajo, ali likovni samo mrtva bitja. Niso Bog, da bi jim mogli vdihniti dušo življenja, in samo eden, samo Pygmalion je doživel to srečo, da mu je bilo oživljeno po ljubezni in radi ljubezni, kar so ustvarile njegove roke. Zato bomo razumeli dvoje: kakor je ustvarjanje najvišje in največ, kar si more pozeleti duh, tako je ustvarjanje življenja in ljudi — tu mislim na dramatike in operne komponiste na eni, igralce in pevce na drugi strani — najvišja, zaradi tega najtežja naloga umetnosti. Ni se torej čuditi, da imamo v primeri z drugimi umetnostnimi panogami malo popolnih ali vsaj dobrih del, zato pa tem več poskusov in poskušanj ljudi, ki jih je zmamila sila ustvarjati življenje, da so se kakor Ikarus previsoko dvignili in jim je sonce raztopilo povoščene peruti, da so tužno poginili v morju. In še drugo naj ugotovim: Drama je ali res drama ali pa nič, v vseh tistih knjižnih dramah, romanih, novelah, epih, povestih, bajkah v dramski obliki je po nemarnem rabljeno, da ne rečem zlorabljeno ono, kar bi vse oni, ki so po večini šušmarji, včasih pa morda tudi niso, radi dosegli, pa so prekomodni ali prenerodni, da bi se povzpeli v zračne višave in se približali idealu.

Vem, da bi se bilo treba baviti z umetniškim ustvarjanjem posebej, na eni strani podčrtati skupne sestavine, na drugi strani jasno porazdeliti po posebnih ustvarjalnih vrstah. Tu nam žal ne more iti zato, čeprav bi bilo zelo zani-

mivo o tem razmišljati in razpravljati. Mi se bavimo zaenkrat le z umetnostjo teatarskega ustvarjalca. Pokazal sem, kako tvorec te umetnosti stoji bolj nego kateri drugi umetnik sredi življenja, kajti njegov cilj je ustvariti nam novo življenje. Od kod? Iz življenja ali iz samega sebe? Odgovor na ti vprašanji je velike važnosti, omogoča nam pravilno umevanje umetnosti same.

Je tukaj življenje, od neznanih nam prapočetkov, neminovno tekoče v neznanu. Je tu človeški duh, ki naj objame vse. Če umetnik zajema iz dejanjskega življenja, jasno, da se kaže razčlenjevalca in opisnega umetnika. Če pa snuje iz svojega duha, iz svojega odmišljenega carstva duha, vendar pustivši življenje, je pač stvarnik on sam — ali dovolite, da tu postavim samo vprašaj. Ne, človeški duh je vseeno prešibak, da bi se šel Boga, da bi ustvarjal svoje življenje, izven meja življenja telesa. Preslab je, dokler je v sponah telesa. Potem, prost, svoboden, pa ni več človek.

Tako bi torej bila naloga teatarske umetnosti postvarjanje življenja, ki je bilo, življenja, ki je, to ne drži. Kje je umetnost, kje duh človeški, če naj le zaznamuje, ne pa snuje? Verno sledi naravi, ne pa ustvarja. Po pravilnem mnenju ni mogoče umetniku omejevati svobode v ustvarjanju. Kar je umetniško opravičeno, je opravičeno v vsakem pogledu. Strašno majhni se pokažejo ljudje, ki vekovno ugotavljajo: to ni vzeto iz življenja, zaradi tega ne drži, visi v zraku — ne v zraku, gospoda, ampak v umetnikovem duhu plove, ki je vam ostal zaprt s sedmimi pečati — to je umetnosti sila in oblast! Tako moremo deliti teatrsko umetnost v naturalistično, kakršne je seveda le malo, ko ljudem ne gre za poživljanje tega, kar je bilo ali tega, kar je, in nenaturalistično, ki ima prav za prav brezbrežen prostor razprostiranja, ki sega do tiste meje, ki sem jo zgodaj začrtal.

Umetnina je organizem, samostojen organizem. To na zunaj predpostavlja strogo enotnost v izvedbi, torej enega duha, enega človeka. Ali kako je v tem pogledu s teatrsko umetnostjo? Teatrsko delo je tak organizem le takrat, ko istočasno vstaja in nastaja v umetnikovem duhu, kar ni skoraj nikdar. Pač nam daje zgodovina zanimiv primer. Thespisove drame so bile drame ene osebe, ki je pri njih sodeloval zbor t. j. občinstvo, ki mu je sodelovanje pri drami točno predpisano. Thespis je mogel edini biti pisatelj, igravec, dramaturg, režiser, komponist, inscenator vse v eni osebi, prvič in poslednjič v zgodovini teatarske umetnosti. Toda že ko je Ajshilos uvedel drugo osebo, je postala ta idealna zahteva nemogoča. Vendar pa je značilno, da so tudi kasnejše grške drame, torej najpopolnejša antična dela shajala s tremi igralci (postavi iz ročnih a a a a a a a a a a a a a a a a) ki jim je vsak dramatik smoteno porazdelil vloge (zato vlada v seznamu oseb v začetku dram čuden na videz nelogičen red) zaradi česar na odru niso mogle nikdar nastopati več nego tri osebe.

V poznem srednjem veku in začetku novega veka, v dobi improviziranih burk in glum je jasno, da so bili pesniki, kolikor se more sploh o tem govoriti, in igralci ena oseba.

Sicer pa se je ta ideja o potrebi enotnosti v celokupni dramatski umetnosti pojavila precej pozno. Zlasti v operi ni mogla prodreti zaradi vseoblastnosti oboževanih pevcev. Pač pa je Wagner ustvarjal v svojih delih stroge enote in jih tudi kot take pod svojim vodstvom uprizarjal. Zanimivo je, da je o Beirentskih svečanskih predstavah dal izdelati klišeje inscenacij, ki naj bi bile edino pristne in primerne za vse uprizoritve njegovih del. Za njim so se mnogi skladatelji poskušali tudi kot pesniki libretov, seveda z zelo neenakim uspehom. Le kot

kuriozum se pa sliši, ako je pred nekaj leti bila na Dunaju uprizorjena opera, ki jo je spisal, skomponiral, naštudiral in pel glavno vlogo v nji neki poznani nemški tenorist. Gotovo do neke mere nadomestuje avtorja pri drami režiser, pri operi dirigent, ali nadomestuje ga le do neke mere.

In da označim še v par besedah vsebino umetništva igralčevega, naj se spomnim na neštete narodne pravljice o bitjih z večimi glavami in večimi življenji. Tak mora biti igravec. Res sicer skoro vsakdo združuje v sebi več življenj, ali pa bi jih bil vsaj zmožen, ali živeti zares življenje različnih ljudi — to je težka naloga igralskega stanu. Igravec torej doseže najvišjo stopnjo umetnosti, če svojemu poklicu popolnoma žrtvuje svojo lastno osebnost. Težko si je predstaviti to velikansko žrtev, slično kakor mati, ki žrtvuje sebe, da žive njeni otroci. Zato je zaman in napačno iskati igralca v zasebnem življenju. Pravi igravec obstoja samo na odru. Deske, ki nam drugim le pomenijo svet, so zanj zares svet. Ne morem si kaj, da ne bi sem postavil dveh mest iz Wildejevega romana Slika Doriana Graya, ki ta izvajanja tako dobro prikazujejo:

»Nocoj je Imogen, jutri zvečer bo pa Julija.«

»Kdaj pa je Sibila Vane?«

»Nikoli.«

»Preden sem tebe spoznala, sem živela samo v svoji igri. Enkrat sem bila Rozalija, drugič Porcija, srečna sem bila kot Beatrika, in žalostna kot Kordelija, resnično žalostna. Ljudi, ki so igrali z menoj, sem imela za resnične bogove, poslikane kulise za resničen svet. Samo sence sem poznala in mislila sem, da so resničen svet....«

S tem bo, mislim, zadostno razdrto ono sentimentalnosti žehteče razmerje ljudi do igralcev in igralck, ki je sicer razumljivo, a ne opravičljivo.

Seveda, gotovo je, da takih žrtev kakor jih umetnost zahteva od igralcev, skoro nihče ne more doprinesiti. Zato nešteti ustvarjajo mesto da bi živeli, zamišljajo in oblikujejo, poslušujoč se pri tem psiholoških izkušenosti in verjetnostnega računa. To je ono čemur pravimo vzorec in spretnost. Ob tem se more le skomizgniti z rameni.

Pesnik-komponist da le kos svojega življenja, igravec-pevec pa žrtvuje sebe vsega, prav vse kar ima.

Še o splošnokulturni pomembnosti teatarske umetnosti par besed, ki pa, bojim se, ne bodo nove. Kultura, to je razvijanje in oplemenitenje duhovnega življenja pri ljudeh. Dejstvo je baš, da je glavno sredstvo v dosego teh ciljev umetnost v vsej svoji obsesnosti. To je drugače, kakor če pravi Shakespeare v Hamletu: Namen umetnikov je bil od nekaj, je ter ostane, da naturi tako rekoč drži ogledalo: Kaže čednosti nje prave črte, sramoti nje pravo obličje, stoletju in telesu časa odtis njega prave podobe. Ta namen umetnikov bi mogli naznačiti kot razkrojevalno in razčlenjevalno početje, če ne bi umetnost sama, ne umetniki, ne imela neke višje, npravne, sestavljalne in izgrajevalne sile. To velja torej splošno: umetnik nam z vso natančnostjo predstavi grdo zato, da nam pokaže vso uničujočo silo njegovo ter nas tako posredno navaja k dobremu. Gotovo se more kaj takega pokazati baš v teatrski umetnosti najjasneje s tem, da se ustvarja življenje, četudi je to življenje v umetnosti le umetno, ki uspeva pod umetnim soncem rampe. Kako zelo vpliva teater na ljudi sem že zgoraj pokazal, spomnim naj še na to, da se vedno, kadar se hoče na maso posebno, zlasti čustveno vplivati, prednjo postavi kratek gledališki komad ali pa vsaj živo sliko. Prireditelji že vedo zakaj.

Vi vsi veste, da obstojajo povsod diletantski krožki na deželi, da povsod ljudje hočejo igrati.

Povsod, ljudje vseh stanov. Spomnim se samo na dejstvo, da so v Weimarju na dvoru nekoč v ozkem krogu vprizorili Goethejevo Ifigenije auf Tauris, v kateri je nastopal Goethe, vojvoda Karl August in še drugi odličniki. Odgovor in pojasnilo tega dejstva sem prav za prav povedal zgoraj. Ljudje imajo v sebi več življenj in ko se v življenju vobičajenem do skrajnosti ne morejo izživeti, si tako silno žele nastopiti na odru, igrati, prav za prav živeti svoje življenje. Zato ni čudno, da starejše dame dostikrat rade igrajo mladostne vloge. Taki ljudje iščejo v teatru dopolnjenje svojega življenja.

Ne v doslovnem obnavljanju nature, ampak v idealističnem ustvarjanju nature, življenja leže vrednote in splošnokulturne pomembnosti in vrednosti teatra. Z njimi se približujemo idealu človečanstva. V njem se približujemo bolj kot kje drugje vsesplošnosti človeškega duha, dosegamo njegove meje in zremo kakor v Goethejevem Faustu še preko njih: v pekel in nebo.

Andrej Hieng:

Slovenska umetniška razstava v Milanu

Pretekli mesec so nekateri navdušeni slovenski umetniki priredili razstavo svojih del v žarišču italijanskega kulturnega življenja. Ker so razstave slovenske umetnosti v tujini žalibog zelo redke, in kolikor jih je, kvalitativno revne, zato moramo s tem večjim zadoščenjem in veseljem gledati na ta dogodek. Posebej je treba opozoriti na to, da razstave nista priredili vladi Italije ali Jugoslavije (takih razstav smo nekaj imeli, pa se jih po pravici nismo mogli veseliti), priredili so jo umetniki sami, na lastno pest, in to s tolikim pogumom, da ga morajo občudovati celo tisti, ki se morebiti ne strinjajo popolnoma z umetniško smerjo kakega posameznega razstavjalca. Uspeh razstave je bil povprečno zelo dober.

V ospredju sta stala vsestranski Miha Maleš in kipar France Gorše.

Kot najmočnejšo osebnost razstave so italijanski kritiki upravičeno označili Goršeta. Mirni in uravnovešeni Goršetov realizem, ki v nekaterih delih prehaja že v sicer brutalni, pa tem bolj zdravi naturalizem, je presenetil vse kritike in jih navdal z iskreno simpatijo do njega in vse naše umetnosti. Opazili so, kako se stilno in duhovno vedno bolj oddaljuje od svojega učitelja in največjega umetnika sedanosti, kiparja Meštovića, in postaja samosvoj.

Maleš pa je s svojo nervozno, nestalno in temperamentno, žalibog še ne izčiščeno in nezrelo umetnostjo v vseh zapustil občutek razdvojenosti in neopredelitve. Kritiki, ki so v njem zapazili močan in svež talent preprostega in navivnega narodnega umetnika, so mu priporočali osvoboditev iz morečih okov epičnega surrealizma, ki se ne prilega njegovi naivni sanjarski duši.

Dalje pohvalno omenjajo še, sicer skromno zastopane lesoreze Jakca, Kralja in Sedeja, med katerimi jim posebno imponira slednji.

Dolga doba petintridesetih let leži med prvo slovensko umetniško razstavo v tujini, bila je to razstava pri Miethkeju, in milansko razstavo. Koliko življenja, bojev, upov, naporov in

žrtev je bilo treba vložiti v življenje te dolge dobe naše umetnosti, da je nje mogoča hiša dosegla višino, ki jo ima danes. Iz temne dobe začetka našega stoletja se sveti mogočen kres; za nas skoro nepojmljivo velik uspeh Miethkejeve razstave, s katere veličino se ne da primerjati nobena poznejša naša razstava v tujini. V svitu tega ognja se vije v življenje najsilnejša pojava naše umetnostne zgodovine — mojster Jakopič.

Uspeh milanske razstave nam zagotavlja, da naša umetnost živi in prestopa meje domovine.

Andrej Hieng:

in v Ljubljani...

Kaj nam je v teh časih umetnost, kaj resnica, lepota? V času strašnega norenja, v katerega je zajet svet in človeštvo v teh dneh so nam pravljice sivolaske zgodbe iz veselih dni naših spoštovanih in prijeto družabnih prednikov. Tema, ki se je tesno in trdno oklenila naših bornih duš, ki tavajo po goličavih neskončnosti, zapira in zastira okrvavljenim očem pregled vseh dogajanj, katerim je podložena nejasna in čudno zmedena pot naše usode. Pa, čim bolj je temno obzorje splošnega življenja, tem bolj hrepenijo naše duše po luči, po neskaljeni sinjini. Vsi iščemo in tipljemo. Iskanje tega pa je tako neurejeno in plaho in obzirno, da trudne roke ne morejo doseči cilja, ki je kakor večna luč cerkve božjepotniku. V teh časih umetnost životari kot ubog pastorek neizprosne mačehe življenja. Tem bolj smo zato veseli če vidimo utripati skromno lučko te naše umetnosti. Jakopič se je zaprl v samotarstvo na Mirju, ko je potomcem, mladim slikarjem izvojeval pot v življenje.

Od prvega do petnajstega maja smo imeli priliko videti v Jakopičevem paviljonu dela treh malo poznanih, zelo talentiranih slikarjev, ki so s svojimi deli napolnili vse štiri dvorane paviljona. Razstavljali so: Nora Lavrinova, Bara Remčeva in Tine Gorjup.

Najmočnejša osebnost razstave in obenem najsamostojnejša je za čudo ženska — Bara Remčeva. To je slikarka neslutnih kvalitete in silne ustvarjalne moči, ki se ne skrha ob najbolj zapletenih barvnih in risarskih problemih in jih reši s presenetljivo udarnostjo in samozavestjo. Njena umetnost je barbarsko brutalna, pa ravno zato tem bolj izvirna. Silno zanimive so njene barve, ki so tako neublažene in direktne kot pri nobenem drugem slovenskem slikarju in naličijo silnim trombam. Nje umetnost ne pozna kompromisov, nekatere privablja, druge odbija. Res je, da v svojem razvoju sicer ni še popolna in ji manjka mnogo, da doseže vse tiste lepe lastnosti, ki so potrebne dovršenemu mojstru, vendar kaže, da bo šla njena pot vedno navzgor in mi želimo mnogo sreče na to pot, ki ni vedno blagoslovljena.

Poglejmo si sedaj Gorjupa. Vse lastnosti ima, ki jih potrebuje dober risar, brez posebnih ambicij. Njegova umetnost je zdrava in temelji na resnem študiju, kar posebno kažejo njegove risbe, med tem ko je v barvah pust in nezanimiv. Izborni so njegovi otroški portreti, ki kažejo omnogo resničnega življenja v otroško dušo.

Kot gost pa je razstavljala gospa Nora Lavrinova iz Anglije. Njeno glavno poprišče je v grafiki in lahkotnih, mehkih akvarelih. V prvih kakor v drugih kaže prefinjen in visoko izobražen okus s toplim čustvom. Izvrstni so njeni portreti, predvsem portret pisatelja Meška, ki je boljši od Cankarjeve podobe.

Zanimiva in kvalitetno dovolj visoko stoječa razstava bi zaslužila večjo pozornost javnosti, predvsem mladine, ki bi se morala bolj kot kdaj prej zavedati poslanstva, ki je tudi na tem polju določeno.

D. Dobravec

Med počitnicami

Zgodnje julijsko jutro je. Poslednje zvezde ugašajo in tonejo v pozabo, mesec vesla proti zapadu. Njive okrog kmetij tiho dihajo, sveže in oprane v jutrnji rosi. Gluh molk vlada naokrog, le pod županovim kozolcem se premikajo neke temne postave okrog voza, ki je visoko obložen s cementnimi vrečami. Gotovo ste ugani, da so to delavci težaki, zaposleni pri zidanju županove vile.

Neprespani stopicajo sem in tja in godrnjajo nad svojo usodo. Zakaj so prav oni tako nesrečni, da morajo garati in se pehati iz dneva v dan za tisti malenkostni zaslužek. Kako se je moglo vendar županu nakopičiti v razmeroma kratkem času toliko denarja, da si lahko gradi hišo, ko ga ni še nihče videl, da bi kdaj prijel za lopato. To je tisto veliko vprašanje, ki jim zlepa noče v glavo. Delaš, delaš kakor črna živina in vendar si ne moreš skoraj nič prihraniti, ker zaslužiš le za najskromnejše potrebe vsakdanjega življenja. Stojé, brez dela pa tudi ne moreš umreti.

Votlo ropotanje koles je naznanilo, da so premaknili voz z mesta, da ga vlečejo proti stavbišču. Tu skače po lesenem odru polir in naravnava železje, ki bo služilo za ogrodje železobetonski plošči čez tloris kletnega zidovja.

Voz se je ustavil zraven poda za mešanje betona. Možje so nehali godrnjati. Tisto pod kozolcem je bilo izgovorjeno kar tako, radi neprespanosti in trudnosti iz prejšnjih dni, ker so jim bila telesa še vsa otopela, ki pa so se zdaj zopet pošteno razmajala. Seveda, pridejo na človeka trenutki, ko je nevoljen nase in na ves svet. Potem se pa zopet potolaži in postane krotak kakor ovca, predvsem v soboto, ko prejme svojo težko in pošteno prisluženo mezdo.

Iz pasa rdeče svetlobe na obzorju se je izmotalo sonce, se ljubo nasmehnilo in obsijalo božji svet. Prebudila se je vas, oživela so dvorišča sicer tihih domačij. Od vsepovsod čuješ petelinji krik, hrzanje konj, sopenje volov, ropotanje golida, verig in voz, glasne razgovore med gospodar in hlapci, gospodinjami in deklami.

Pozdravljeno bodi mlado in sveže poletno jutro na deželi!

Na stavbi je mrzlo zazvenel kos odrezane tračnice pod polirjevim udarcem — znamenje za pričetek dela. Delavci so zgrabili za lopate, kopače, samokolnice, zidarji so privlekli iz belih vreč zidarska kladiva, skodele za malto, zidarske žlice, svinčnice in dleta za oblikovanje kamenih kvadrov.

Stavbišče je za čuda naglo živelo. Po njem so se začeli gibati delavci, kakor mravlje na mravljišču, ki ga obsije prvo pomladno sonce. V bližnjo in daljno kolicco je odplula veličastna pesem dela.

Duša vsega dela je polir majhne postave in mišjih oči, ki zapazijo najmanjši napačen zgib delavčevih rok. Zdaj je tu, zdaj tam, na opažu, pri klesanih, v kleti pri tesarjih, pri mešalcih betona, skratka povsod tam, kjer ga trenutno najmanj pričakuješ.

Delavci se bojijo zamere, zato delajo kolikor pač morejo. Danes je pač tisti dan, ko bo treba izbetonirati ploščo čez kleti. Treba je pohiteti, če, bodo z delom nadaljevali v noč. Vsi trpijo, najteže pa je onim, ki mešajo beton. Med njimi sta tudi Andrej in Viktor, dobra prijatelja. Andrej je šestošolec — počitniški delavec. Tri tedne že dela na stavbi. Žulji so se mu že nekoliko utrdili, vendar ga dlani ob večerih še močno skele. A ne odneha. Ve, da mu starši ne morejo nuditi dovolj denarja za njegovo šolanje. Zato si med vsakimi počitnicami poišče kakšno

delo, da si prisluži nekaj denarja za nadaljevanje svojih študij.

Sklonjen nizko nad lopato, molče meša cement s peskom. Tudi ostali delavci — njegovi tovariši — nič ne govorijo. Tempo dela je nagel kakor v tovarni, kjer se ne smeš ozreti ne na desno ne na levo, da ti stroj ne poreže udov. Mesto, da bi si privoščil pošteno počitnico, je Andrej prikovnan že tri tedne na tale leseni pod, ki se je spremenil že skoraj v cement.

Vozač dovaža nove samokolnice peska. Zdi se, da ne bo nikdar zmanjkalo te drobne, bele snovi. Zopet jo je na podu za dobro gomilo — novo mešanje. Čezno vržejo dve vreči cementa, ga z lopatami poravnajo, da se enakomerno razdeli po gomili. Lopate se nanovo zasade v pesek, morda petič, morda desetič. kdo ve. Na suho je že premešano. Kdo bo polival? Andrej je na vrsti. Vsi delavci ga ščitijo in imajo radi in on jim je za to hvaležen.

Gorak veter nosi cementno moko v obraz, v lase, za srajco. Trepalnice, obrvi, lasje so sivi, potreseni s cementom. Cement tišči v usta, nos, oči ušesa, v pljuča, kadar potegneš sapo vase. Po licih, čelu in životu polzijo znojne srage, čez in čez se napravljajo umazano-sive maroge.

Sonce pritiska, žge, pali. V sencih kljujejo žile, vročina leze v čevlje med prste. Tam peče kakor v žerjavici.

»Halo, betona!« vpije polir in zidarji mu pomagajo. O — da! Njim je lahko; z dolgimi letvami poravnava beton in od časa do časa privzdignejo armaturno železje, da ne bo kukalo iz betona, ko bodo odstranili leseni opaž. Šalijo se tam in kadijo cigarete.

Na podu pa vlada pravi pekel. Niti za trenotek se ne moreš oddahneti.

»Preklete, ali jih ne bomo dohajali?« vprašuje Viktor, ki se mu na brkih lepi cement. »Fantje, dajmo, bomo potem vsaj nekoliko počivali!«

Znova pritisnejo. Nekateri vržejo raz sebe srajce. Precej so za nekaj sil močnejši. Sivo-zelenkasta, mastna gmota na podu enakomerno narašča.

»Beton-a-a!« se glasi iz stavbe strogo in preteče. Nove samokolnice težke mase polzijo počasi po strmih vsponih na odre. Tam tolčejo tolkači, šklepečejo zidarske žlice, kriči polir.

V glavah bobni in šumi, v križu se trga mozeg. Težko je njim, ki mešajo in vozačem, težka je betonska masa, težja ko svinec.

»Strela! Ali nas bo izmenjal, ali ne!?« rohni Viktor in gleda na stavbišču proti polirju. Od tam pa vedno isti sovražni odziv: Betona primanjkuje!

Kdaj bo konec? Andrej potopi gornji del telesa v kad, napolnjeno z vodo. Ah! Kako blagodejno vpliva hlad na razgreto telo! Napetost v mišicah je popustila in žile so se sprostile.

Na opažu se je pojavila debela gospa županja in zdaj zaspano pogleduje po delavcih, ki ji niso storili nič žalega. Polir ji razlaga potek dela, kaže kje bo kuhinja, shramba, salon, jedilnica; ona pa sledi njegovemu tolmačenju z zanimanjem dobre podeželske gospodinje. Kmalu se zopet odziblje kakor tolsta jarčica proti svojemu stanovanju. Delo pa teče naprej z enakomerno hitrostjo.

Vozači so zamenjali partijo za mešanje betona. Andrej je tudi postal vozač. Tisoč znojnih kapljic mu polzi od čela, po licih na brado. S poslednjim naporom rine pred seboj samokolnico, polno betona. Po ravnem še gre. Ali potem je treba premagati še dva strma vzpona preden počasi priležeš na ravnino plošče. Roke ti postane-

jo dolge in hočejo odpasti. Pri deseti samokolnici Andreju odpove. Kaj — ? Ali res ne bo premagal tegale vzpona? Ne gre in ne gre, kar ustavilo se mu je.

»Viktor! pomagaj mi!« zakliče polir. »Ti nagaj, kolikor moreš peljati!« reče Andreju. Na pomoč je priskočil Viktor. Na vrhu sta, zopet je vse dobro. Andrej ne odneha. Pred oči mu stopi revščina domače hiše. Rajši umre, kakor bi opustil zaslužek. Saj bo vsak čas poldne in prišla bo tisočkrat, milijonkrat pozdravljena ura kratkega odmora.

In vendar, kako leno se giblje urni kazalec zadnjih deset minut pred poldnem. Vi, ki ste že kdaj težko delali, to dobro veste. Takrat zares občutiš dolžino sleherne minute.

Pretrsljiv krik treh, štirih siren je oznanil konec prve polovice delovnega dne.

Vroče sonce je obviselo na najvišji točki neba. Neusmiljeno žge zemljo in vse kar je živega na njej. Niti najrahljše sape ni, da bi ublažila suho opoldansko vročino.

Delavci so posedli v senco kletnega zidovja. Zdaj obedujejo iz malih latvic, ki so jih že zjutraj prinesli s seboj. Potem poležejo in se kolikor mogoče stisnejo k zidu, da bi jih ne doseglo pekoče sonce. Nihče ne govori o ničemer. Četudi bi hotel, se boji, ker bi ga drugi gledali postrani. Blebetača ti ljudje ne marajo.

Andrej ne more zaspati; preveč ga bolijo udje. Z rahlo priprtimi očmi zre na bližnji travnik in zdi se mu, da mu bo žarka, rumena svetloba odzvela vid.

Sleherna bil, poslednja cvetica, glavica poljske detelje, kukavičja lučca, kresnica je obstala negibno v neizmerni družbi svojih vrstnic. Nič se ne gane, niti gibanje rastlin ne kali opoldanske tišine. Med dozorelimi stebli skačejo sončni žarki in iščejo poslednjo rosno kapljo. Žuželke, žužki, krelci, molji, večje in milijoni sličnih živalc so se pa skrili pod široke liste zrelega rastlinja.

Nad vsem tem miglja neznosna vročina v vidnem mrežaste mpsasu. Le v senci na redko raztresenih lip veje prijeten hlad. Tu počivajo kosci in grabljice, negibni kakor vojska kralja Matjaža.

In zdi se, da je to uro človeško življenje popolnoma prenehalo in da je to od samega Boga blagoslovljena ura, še zdavnaj ne takšna kot v velikih mestih, kjer se življenje pač nikdar ne ustavi.

»Tja bi šel,« misli Andrej, »tja, v tuji, nepoznani, širni svet. Morda bi našel tam srečo zase in za svoje starše. Da, lep je svet in človek opazuje njegovo lepoto, dokler se mu godi dobro, dokler mu prenaporno delo ni izčrpalo moči iz mladega telesa.

Zdajle so se začeli spuščati mimo stavbišča na kopališče mladi ljudje. Kaj jim je hudega? Nič. Njihovi lepi, rjavi obrazi ne poznajo skrbi. Oči jim zadovoljno sijejo v božji dan in na ustnih jim leži neprestani smehljaj. Časih ob stavbi nekoliko postojijo, opazujejo težake, se pomenkujejo in kritizirajo kakor pač znajo siti in spočiti ljudje.

Tudi Andrej bi rad odvrigel lopato in šel za temi srečnimi ljudmi, da bi se vsaj kakšno popoldne nekoliko oddahnil. In vendar ne more, niti ne sme tega storiti, ker mu je bilo že ob rojstvu usojeno, da se bo v tem in tem letu tako in tako pehal za zaslužkom.

Tam za kletnim zidom leži v vrsti drugih delavcev in opazuje, kaj se dogaja krog njega. Nenadoma se mu zameglijo oči in nič več ne vidi ne trave, ne drevja, ne ljudi, pač pa mu prilezejo pred oči nepregledne mase betona, ki hočejo pogoltniti njegovo neboljeno telo. Silne množine sive gmote mu zbledajo misli, da nenadoma trdno zaspi.

Radi prevelike utrujenosti je prespal zvenceče zvoke odrezane tražnice. Nič na svetu ga zdaj ne bi premaknilo iz mesta. Delavci so bili že davno pri orodju, niso pa hoteli prebuditi Andreja.

»Naj se naspil,« je rekel Viktor, »morda ga polir ne bo pogrešal.«

Kaj še! Ob pol dveh se je polir že spustil na lov za izgubljenim delavcem. Našel ga je še vedno ležečega za zidom. Usta je imel fant narahlo odprta in iz ust so mu polzele bele slinje. Polir ga je močno stresel za rame.

Andrej je zaspano pogledal po rokah, ki so stresale njegovo telo. Poskušal je vstati, pa ni mogel. V glavi se mu je zavrtilo in zopet je omahnil na trda tla.

Polir je sprevidel, da je fant zbolel. Hitro je odredil, da sta ga dva delavca odvedla domov. Seveda je mati vsa v skrbeh tekala krog sinove postelje, češ kaj so mu napravili na stavbišču. On pa se je tiho smehljaj in rekel, da bo kmalu dobro. Kajpa so bili lepi njegovi računi, ampak narava in Bog sta mu jih prekrizala, tako da je moral štirinajst dni ostati v postelji. Sredi najhujše vročine ga je zgrabila pljučnica. Vendar jo je srečno prebolel in se zopet povrnil na stavbo, ki pa je bila tačas že izven betona. Delo je bilo lažje, ker so imeli delavci opravka samo z malto in opeko.

Andrej se je utrdil v močnega fanta. Njegovo telo je postalo žilavo in odporno kakor telo pravega težaka. Prišla je jesen in z njo začetek novega šolskega leta, ki je našlo Andreja pripravljene tako v gmotnem kakor v duševnem oziru. Vrgel se je znova na delo in se vsega predal šoli in njenim muham.

Š A H

NEKAJ O ZGODOVINI ŠAHA

Šah je od vseh iger na ploščah najodličnejši in spada tudi med najstarejše igre te vrste. Nekateri so v prejšnjih letih, ko še ni bilo na razpolago dosti virov, mislili, da so ga igrali že Grki pred Trojo. Ta domneva je bila seveda zmotna. Šah je indijska igra.

Po najstarejših poročilih je šah nastal v VI. stoletju po Kr. V VII. stoletju je bil že zelo razširjen. Imenoval se je »čaturanga«, to je štiridelen, kakor indijska vojska. Javil se je v več oblikah, ki so pa pozneje prešle druga v drugo. Sodobnik ga je opisal: Čaturanga ima 64 žitnice. V njih so padati (kmetje), asve (konji) hastini (sloni), ratho (vozovi), mantrin (svetovalec) in radžan (kralj). Iz indijskih virov ne poznamo načina premikanja figur. Opisal ga je Perzijec, slavni pesnik Firduzi v svojem delu »Šahname«. V sredini stoji kralj, njemu ob strani svetovalec. Na vsaki strani je del vojske: bojna slona, konja in roha. Spreddaj so kmetje. Kdor od kmetov pride čez bojišče, postane svetovalec in stopi ob stran kralja. Slon preteče postrani 3 polja, jahač tri naprej, od teh eno v stran. Roh gre tri polja naprej. Perzijci so imena figur prevedli. Kralj je šah, svetovalec farzin, slon pil ali fil, kmet piyadah ali bajdaq, konj pa je nosil arabsko ime faras. Ime roh je ostalo. Ohranjeno je še danes v besedi »rošada« in v angleškem imenu za trdnjavo »rook«. Po filu se imenuje francoski »fou«.

Igra je bila od današnje po duhu zelo različna. Majhna moč posameznih figur je dajala le malo možnosti za zmago, zato je bila ta trojna: mat, pat in izropanje. Še pozneje, ko je trdnjava dobila svojo današnjo moč, se ni mnogo spremenilo. Primer zmage z matom, ki je slovela kot najlepša oblika, je naslednja igra iz te dobe:

Beli: K (šah) d2, D (Farzin) g3, T (roh) g4, L (fil) c1 in d3, S (faras) b1 in h5, kmeta e3 in f4. Črni: Kf7, Dd5, Td8, Te8, Lf8, Sc6, Sg8, kmetje a7, b7, c7, d6, f6. Tu je beli zmagal na naslednji način: 1. Tg4—g7—šah. Lovec brani samo polje h6. 1. . . . Ke6. 2. e4—e5 šah. Dama kmeta ne doseže, kralj ga pa ne sme vzeti. 2. . . . Ke6—e5. Šaha seveda ni. 3. Dg3—f4. To bi bil sedaj popoln mat, takrat pa še od daleč ne. 3. . . . Ke5—e4. 4. Sb1—c3 šah, Ke4—f3. Dame seveda ni škoda. 5. Tg7—g3 šah, Kf3—f2. Partijo odloči lovec na d3: 6. Sc3—d1 mat.

Poznejši dodatek je bila rošada, dovolitev dvojenga koraka kmeta v začetku in nove dame, nato pa še ojačenje moči lovca in dame sploh. To je dobil šah v Evropi. V srednjem veku je bil šah skoraj tako popularen, kot danes. Je pa degeneriral, ker so nekateri hoteli pri njem najti lahek zaslužek. Primer takega šaha je naslednji problem:

Beli: Kd6, Ta7, Sc5, Sd6;

Črni: Kd8, Sc6, Se7, e5, f6.

Pri njem so potujoči igralci služili na ta način: za stavo so dovoljevali šahistom, da se preizkusijo. Problem zahteva mat v 2 potezah in cer je treba natančno dveh. Tako odpadeta oba grozeča mata. Poleg tega so konji v premirju. Mat je tako zelo težko najti. Rešitev je: 1. Sc5—b7 šah, Kd8—d7; 2. Sb7—d8 mat, ker sta konja nedotakljiva.

Na ta način je šah prišel ob priljubljenost in se je začel spet širiti šele v 19. stoletju.

Za to je največjega pomena prirejanje turnirjev. Prvi se je vršil l. 1851. v Londonu. Zmagal je na njem Anderssen, ki je veljal nato za svetovnega prvaka. Naslov je izgubil v matchu z Morphyjem. Temu je sledil Steinitz, nato Lasker in Capablanca. Od 1927. do 1935. je nosil naslov dr. Aljehin, od 1935. do 1937. dr. Euwe in od tedaj spet dr. Aljehin.

Vedno težje borbe med svetovnimi šahisti so pripomogle k poglobitvi igre. Najbolj se je spremenil način igranja v tem stoletju; dočim je bila v prejšnjem običajna divja, nekorektna in nasilna igra, se je sedaj uveljavila oprezna, pozicijska. V taki igri se javlja vsa lepota in globina šaha.

J. M.

Največji slovenski pupilarnovani denarni zavod

Mestna hranilnica ljubljanska

Stanje vlog preko . . . din 420,000.000.—

Lastne rezerve nad . . . „ 26,000.000.—

Dovoljuje posojila proti vknjižbi.

Za vse obveze hranilnice jamči

Mestna občina ljubljanska

SPORT

Angleški nogometaši so izgubili v Beogradu tekmo zaradi česna?!

Angležem nikakor ni šlo v račun, da je bila njihova nogometna reprezentanca premagana od Jugoslavije 1 : 2. Ko so šli Angleži na kontinent so bili namreč prepričani, da se bodo vrnili z lovorikami. Štreno pa so jim zmešali že Italijani, ki so izsilili od Angležev, ki veljajo na svetu za najboljše nogometaše, neodločen rezultat 2 : 2. Ker je bil to zanje prej neuspeh kakor pa uspeh, so se gostje iz domovine nogometa tolažili, da bodo dosegli večji uspeh v Beogradu, kajti Jugoslavijo v nogometu sploh niso smatrali za nevarno. Zato je bilo začudenje v Londonu tem večje, ko so zvedeli že za drugi neuspeh zastopnikov Albiona. Bila je to tudi v resnici največja letošnja sportna senzacija. Po so seveda hoteli v Londonu vedeti kako se je to moglo sploh pripetiti, to je vendar sramota za ves njihov nogomet, biti poražen na Balkanu. Angleški novinarji, ki so gledali tekmo v Beogradu, so hitro »pogruhtali« izgovor in poročali v domovino: Poraz naših nogometašev je popolnoma razumljiv, kajti pripetilo se jim je nekaj nezaslišanega. Pomislite, igrali so morali lačni! Oni enostavno niso hoteli in niti mogli jesti, kajti v hrani je bilo toliko česna, da se jim je jed upirala. Drugi dan so beograjski kuharji na našo prošnjo skuhalo sicer brez česna, toda vse skupaj ni nič pomagalo, kajti vse je imelo okus po česnu, ki ga pa naši igrači nikakor niso mogli prenesti.

Izgovor je sicer dober, pozabili pa so vsekakor v obrambo še napisati, da je bil glavni vzrok njihovega poraza pomanjkanje londonske megle. Mogoče bi ta izgovor upoštevali tudi pri nas!

Angleži so odigrali do sedaj z raznimi evropskimi državami 46 tekem s sledečimi uspehi in neuspehi:

Proti Avstriji: 1. 1908. 6 : 1 in 11 : 1, 1. 1909. 8 : 1, 1. 1930. 0 : 0 (vse te igre so bile igrane na Dunaju), 1. 1934 4 : 3 (v Londonu), 1. 1936. 1 : 2 (na Dunaju).

Proti Nemčiji: 1. 1901. 12 : 0 (v Londonu), isto leto v Manchesteru 10 : 0, 1. 1930. v Berlinu 3 : 3, 1. 1936. v Londonu 3 : 0.

Proti Italiji: 1. 1933. v Rimu 1 : 1, 1. 1934. v Londonu 3 : 2, 1. 1939 v Milanu 2 : 2.

Proti Španiji: 1. 1929. v Barceloni 3 : 4, 1. 1931. v Londonu 7 : 1.

Proti Češkoslovaški: 1. 1934. v Pragi 1 : 2.

Proti Madžarski: 1. 1934. v Budimpešti 1 : 2, leta 1937 v Londonu 6 : 2.

Proti Franciji: 1. 1923. 4 : 1, 1. 1924. 3 : 1, 1. 1925. 3 : 1, 1. 1927. 6 : 0, 1. 1928. 5 : 1, 1. 1929. 4 : 1, 1. 1931 2 : 5 (vse v Parizu), 1. 1933 v Londonu 4 : 1 in 1. 1938 v Parizu 4 : 2.

Proti Belgiji: 1. 1921. v Bruxellesu 2 : 0, leta 1925 v Londonu 6 : 1, 1. 1923 v Antwerpenu 2 : 2, 1. 1926 v Londonu 4 : 0, 1. 1931. v Antwerpenu 3 : 1, 1. 1927. 9 : 1, 1. 1931. 4 : 1 in 1. 1936. 2 : 3 (vse v Bruxellesu).

Proti Rumuniji: 1. 1939. v Bukarešti 2 : 0.

Proti Luksemburški: 1. 1927 v Luxemburgu 5 : 2.

Proti Švici: 1. 1930 v Bernu 4 : 0, 1. 1938 v Zürichu 1 : 2.

Proti Švedski: 1. 1925. 4 : 2, 1. 1928. 3 : 1, 1. 1937. 4 : 0 (vse v Stockholmu).

Proti Holandski: 1. 1935 v Amsterdamu 1 : 0.

Proti Norveški: 1. 1937. v Oslu 6 : 0.

Proti Finski: 1. 1937. v Helsinkih 8 : 0.

Proti Jugoslaviji: 1. 1939. v Beogradu 1 : 2.

Zmagali so torej 33-krat, igrali neodločeno 5-krat in izgubili 8-krat.

Jugoslovenski Sokoli so do sedaj tekmovali z najboljšimi francoskimi telovadci trinajstkrat.

V trinajstih nastopih, ki so jih naši Sokoli izvedli s francoskimi telovadci, so Francozi zmagali sedemkrat, Jugosloveni pa šestkrat. Pri tem pa so upoštevani tudi predvojni nastopi slovenskih Sokolov.

Prvič so naši telovadci tekmovali s francoskimi 1. 1907. na V. Vsesokolskem sletu v Pragi. Do takrat so bili francoski telovadci najboljši na svetu. Morali pa so na tej tekmi pustiti prvo mesto bratom Čehom in se zadovoljiti z drugim mestom, dočim so naši Sokoli dosegli 5. mesto. Torej stanje 1 : 0 za Francijo.

Na IV. Mednarodnih tekmah 1. 1909 v Luksemburgu so Francozi prvi, naši Sokoli pa zopet peti. Stanje 2 : 0 za Francijo.

Na V. Mednarodnih tekmah 1. 1911 v Milanu je Francija druga, slovenski Sokoli četrti, hrvaški pa sedmi. Stanje 3 : 0 za Francijo.

Na VII. Mednarodnih tekmah 1. 1913. v Parizu so Francozi na drugem mestu za Čehi, naši zopet peti. Stanje 4 : 0 za Francijo.

Sedaj sledi obrat!

Na VII. Mednarodnih tekmah v Ljubljani leta 1922, ob priliki II. Vsesokolskega zleta jugoslovanskega Sokolstva, je zasedla drugo mesto izza ČSR Jugoslavija, tretje Francija. Stanje 4 : 1 za Francijo.

Na VIII. Olimpijskih igrah 1. 1924. v Parizu so Francozi drugi, Jugosloveni četrti. 5 : 1 za Francijo.

Na VIII. Mednarodnih tekmah 1. 1926 v Lyonu so naši Sokoli na drugem mestu (za Čehi), Francozi tretji. Stanje 5 : 2 za Francijo.

Na IX. Olimpijskih igrah v Amsterdamu leta 1928. so Jugosloveni tretji, Francozi četrti. 5 : 3 za Francijo.

Na IX. Mednarodnih tekmah 1. 1930. v Luksemburgu (Smrtno se je ponesrečil Malej) so Francozi drugi, naši tretji. 6 : 3 za Francijo.

Nato slede tri zaporedne zmage jugoslovenskih Sokolov. **L. 1931. v Parizu, 1. 1936. na XI. Olimp. igrah v Berlinu**, kjer je bila Jugoslavija šesta in Francijo osma ter **1. 1938. na X. Vsesokolskem sletu v Pragi** tretja zaporedna zmaga, tako da je bilo stanje 6 : 6.

Ako prištejemo k temu še letošnjo tesno zmagavo Francozov, vodi Francija s sedmimi proti šestim zmagam jugoslovenskih Sokolov.

Vr-Zo.

Uzorna farna

(Prizori iz bodočega življenja)

»Zdaj Vam pokažemo našega najlepšega bika«. Velikaš je, skoraj božanstvo: njegov hlev je kakor svetišče. Takoj ko nas zagleda, povese čelo in začne strahovito tulbo, da se stene potresajo. Vroč sopar mu puha iz nosnic; skozi nosni prekat ima pretaknjen močan jeklen obroč. S parkljem nestrpnost grebe po betonskih tleh.

»Zakaj je pa tako hud?« pravim. »Saj mi nismo videti tako nevarni.«

»O,« mi pravi živinorejec, »bil je najmirnejši, najpametnejši vseh bikov. Dete bi ga bilo s slamno bilko. Nekoč se je bojeval. Zabodel je svojega nasprotnika, prav tako lepega, prav tako močnega bika. Poslej je kar nor od napuha. Ni ga več ukrotiti. Zaveda se samega sebe. Ve, kaj se pravi zmagati. Vse hoče premagati, kar vidi.«

Prevedel O. Župančič 32

